

IZRAELITA

TANÜGYI ÉRTESÍTŐ.

Felelős szerkesztő SZÁNTÓ ELEÁZÁR.

Megjelen havonként egyszer. — Kiadja az „Orsz. magy. izr. tanító-egyesület”. —
Előfizetési ár: Nem tagok számára egész évre 2 frt. — Az egyesület tagjainak díjmen-
tesen jár. — Az előfizetési pénzek és tagsági díjak Ózer Zsigmond egyleti pénz-
tárnokhoz Klauzál-utca 4. szám küldendők. — Szerkesztői iroda: Sip-utca 12. sz.

Áprilishó 22-én és 23-án tartott közgyűlésünk.

Ujabb korban több oldalról hangoztatták, hogy a felekezeti tanító-
egyletek gátul szolgálnak a nevelésügy nemzeti szellemben való fejlesztésének s akadályul a hazai tanügy általános felvirágoztatásának. Ha az
igy vádaskodók nem kimélték volna a fáradságot, egyesületünknek f. hó
22-én és 23-án tartott rendkívüli közgyűlésének tárgyalásait meghallgatni,
melyek a magy. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszterium által kitűzött
kérdések egy része körül folytak, aligha meg nem másították volna ebbeli
véleményüket.

Jóleső örömmel mondjuk, hogy a gyűlésen a magyar zsidó tanító-
ság ujabb jelét adta annak, hogy feladatának színvonalán áll, mert tanu-
ságot tett arról, hogy a nevelésügyet első sorban *nemzeti* ügynek és csak
másod sorban tekinti *felekezeti*nek. A mely egyesület így gondolkozik és
ily irányban iparkodik a haza és a nemzet érdekeit előmozdítani, attól
még a roszakarat sem képes a létjogosultságot elvitatni.

A midőn ezeket az említett uralkodó hangulattal szemben mintegy
igazolással felemlíteni jónak láttuk, áttérünk gyűlésünk tárgyalásaira, melyek
szakértelemmel és szakavatottsággal, de kellő komolysággal és higgad-
sággal is folytak. Az előadók, mint az ily országszerte ismeretes szakfér-
fiaktól másképen várni sem lehetett, behatóan foglalkoztak tárgyukkal,
de a hozzászólók sem maradtak mögötte az általános várakozásnak, a
midőn hozzászólásaikkal és ellenvetéseikkel bebizonyították, hogy a szö-
nyegen levő kérdésekkel szintén elég bőven foglalkoztak.

A résztvevők délutáni három órakor gyülekeztek a pesti izr. hit-
községi fiu-iskola nagytermében. Megjelentek a számos diszvendég, elő-
kelő helybeli és vidéki pártoló tagokon kívül a legtöbb helybeli rendes-
és vidéki tagok, a mint ez a következő névsorból kitűnik.

A résztvevők névsora.

Adler Simon, Budapest; Altmann Mór, Nagy-Kanizsa; Dr. Bacher
Vilmos, Dr. Bánóczy József, Dr. Bárány József, Berger Lipót, Dr. Back
Izrael, Becher Jakab, Budapest; Bogner Jakab, Vác; Boronkai Károly,
Nagy-Kanizsa; Csajági Béla, Budapest; Ehrenfeld Miksa, Vác; Füredi
Ignác, Fischer Márk, Friedmann Mór, főkantor, Budapest; Fantus Izrael,
Ujvidék; Goldberg Maier, Győri Adolf, Dr. Goldziher Ignác, Budapest;
Gutfreund Nándor, Kisujszállás; Halász Náthán, Jeny József, igazg. (vendég),
Dr. Kármán Mór, Kohányi Sám., Kaufmann József, Kornfeld Gyula, Keleti
Vilm., Kuttner Miksa, Budapest; Krausz Salamon, Lengyeltóti; Kramer
Miksa, Vác; Kanitz Zsigm., Vác; Klingenberg Jak., Pécs; Lederer Ábrahám,

Budapest; Liebermann Samu (mint vendég), Lustig Sussmann, Lefkovits Ármin, Putnok; Lévai Izor, B.-Topolya; Langfelder Márk (mint vendég), Miglitz Gyula (mint vendég), Müller Adolf, Mendl Lajos, Maislis Ferencz, Morgenstern Jakab, Budapest; Natonek Dezső (mint vendég), Vác; Ozer Zsigmond, Budapest; Pollak Kaim, Budapest; Rohn Ferencz (mint vendég), Radó Vilmos, Révai Miksa, Budapest; Reiser László, Vác; Reif Jakab, Budapest; Schlesinger Soma, Szántó Eleázár, Stern Ábrahám, Schön Dávid, Schön József, Dr. Schuschny Henrik (mint vendég), Budapest; Schillinger Berta, Nagy-Kanizsa; Seltmann Lipót, Párkány; Szontág Jenő, Szolnok; Schön Bernát, Győr; Scheer Bernát, Baja; Schichtanz Ármin, Szigetvár; Dr. Steinherz J., rabbi, (mint vendég), N.-Atád; Tolnai I. Béla, Budapest; Tausz Ármin, Szent-Endre; Vajdaff Gusztáv, igazg. (mint vendég), Weisz I. Kálmán, Weber Samu, Budapest; Witt Manó, Vác; Wiener Jakab, Érsekújvár; Dr. Zsengeri Samu, Zilahi Sámuel, Budapest. Összesen nyolczvan résztvevő.

Elnöki megnyitó.

Szántó Eleázár, az egyesület elnöke a következő beszéddel nyitotta meg a nagygyűlést:

Tisztelt közgyűlés!

Szívem mélyéből üdvözlöm úgy a magam, mint a közp. választmány nevében egyesületünk azon tisztelt tagjait, kik a mai közgyűlésen megjelentek; üdvözlöm azon tanügy-barátokat, kiket egyesületünk iránti jó indulatu érdeklődés vezetett körünkbe. Mai ülésünkön a megejtendő választásokon kívül csak is a nagyméltóságú vallás és közoktatásügyi minister ur által kitűzött paedagogia kérdések megfejtése, illetőleg megvitatása lesz napirenden.

Nem tartom feleslegesnek azt az általános álláspontot is jelezni, melyet egyesületünk mint felekezeti egyesület a tiszta paedagogiai kérdésekkel szemben elfoglal és ezen álláspont nem más mint az, — mert ez az egyedüli helyes — melyet hazánk legfelvilágosodottabb férfiai, élükön a felejtethetlen Eötvös József báróval elfoglaltak akkor, midőn az 1868-diki népiskolai törvényt megalkották, t. i. a paedagogia független a felekezetiességtől. A hittan a népnevelés szolgálatába léphet, és tegye is, mert üdvös, de a paedagogia nem kizárólagos felekezeti eszköz. Ezt valljuk és követjük mi is mindazokkal egyetértőleg, kik szinte azon nézetten vannak, hogy a paedagogia általános.

Mert azokkal szemben, kik a paedagogiát akármelyik hitvallás szülöttjének szeretik tekinteni, hogy vele a köznevelés fölött gyámságot gyakoroljanak, azokkal szemben mi azt mondhatnók: a ki a „szerecsd fele barátodat mint ten magadat“, a szülők és öregek iránti tiszteletet, szegények, özvegyek és árvák iránti irgalmat vagy más bibliabeli aethikai tétéleket tanítja, az zsidó paedagogiát üz, mert ezt Mózes tanította. Vagy az a paedagogia elv: „oktasd a gyermeket egyéniségéhez mértén“ zsidó paedagogia, mert bölcs Salamon mondta. És hogy még csak egy példával éljek, az az állam, mely az általános tankötelezettséget, az iskolakényszert törvénybe foglalja, az zsidó tanügyi politikát üz, mert ezt már a talmud tanította. De mi ezt nem mondjuk, mert álláspontunk: a paedagogia általános. Mi azt hisszük, mit a mult és jelen század legkiválóbb férfiai, mit Locke, Rousseau, Pestalozzi, Jean Paul, Diesterweg, mit Kazinczy és Eötvös az emberiség neveléséről irtak, az örökbecsü marad minden culturnemzetre. Ezért mi e téren nem ismerhetjük el az exclusiv felekezeti álláspontot.

Ezeket elmondván ujolag üdvözlöm a tisztelt kartársakat, tisztelt vendégeinket és a közgyűlést megnyitottnak nyilvánítom.

Elnök felkéri a közgyűlést a III. országos képviselői tanítógyűlésbe kiküldendő két tag megválasztására s e választás megajtése céljából való háromtagu bizottság kiküldetésére; továbbá figyelmezteti a közgyűlést, hogy a választásnak a miniszteri rendelet értelmében titkos szavazás útján kell történnie. A közgyűlés elnök indítványára a következő három tagot küldötte ki: *Kornfeld Gyula*, *Györi Adolf* és *Révai Miksa* budapesti néptanítókat. Miután a közgyűlés még *Lederer Ábrahám*, *Radó Vilmos*, *Csajági Béla* és *Schön József* urakat a közgyűlési jegyzőkönyv hitelesítésével megbizta, felkéri az elnök *Lederer Ábrahám* tanár urat az általa referálandó

I. tétel

„a népiskolai közegészségügy“

czimü kérdéstről való nézeteinek eladására.

Lederer Ábrahám ur erre a következő beszédet mondotta:

Tisztelt közgyűlés!

A mióta a világ fenáll a világosság és a sötétség, az igazság és a hazugság, a felvilágosodás és a tévedés, Ormuzd és Ahriman egymással küzdenek és ezen harcban a tudósok, a tanárok, az írók és a tanítók, mindig részt vettek és részt vesznek, különösen a népiskolai tanítók, a kik a legkisebb faluban működnek és a nép gyermekeit tanítják, mert főképen ezek vannak hivatva a felvilágosodást a nép alsó rétegeibe elterjeszteni és az által az igazság győzedelmét előmozdítani. Magyarországon ezen harcosok és közlegények száma 24 ezerre rug. Valóban tekintélyes hadsereg, a melyről, ha minden közvitész kötelességét teljesíti, azt lehet mondani, hogy az iskolamester a-b-c-je hatalmasabb, mint a katonák szuronyai. Ezen hadsereg fővezére a m. kir. vallás és közoktatásügyi miniszter ur, ezen harcosokat egy augusztus hóban tartandó szellemi csatára hívta össze, és megparancsolta, hogy az egyes csapatok már az előbbi hónapokban czélszerű hadgyakorlatok által előkészítsék a szellemi csatának jó eredményét, az igazság győzedelmét, ennek folytán a mi vezérünk és egyletünk elnöke bennünket a mai hadgyakorlatokra összehívott.

Az országos izr. tanítóegyesület tisztelt választmánya engem ezen reám nézve megtisztelő feladattal bizott meg, hogy a vallás és közoktatásügyi miniszter úr által kitűzött első „a közegészségügy a népiskolában“ czimü tétel felett a mai rendkívüli közgyűlésben a referatunot átvegyem. Kellemes kötelességemnek tartottam ezen megbizást elfogadni, még pedig 3 oknál fogva: 1. mert ezen tétel fontosságától áthatva vagyok, 2. mert mint a neveléstan tanára hivatva vagyok ezen tárgyhöz paedagogiai véleményemet közzé tenni, és 3. mondhatom, hogy a legjobb hygiéniai műveket tanulmányoztam és midőn most néhány művet nevezek, bátorkodom ezeket a tanítók figyelmébe ajánlani, mint pl.: *Fodor* becses munkáit, *Erisman*, *Szell*, *Gönczy*, *Bock*, *Scherman*, *Ziffer*, *Baginsky*, *Reclam* műveit és „Az ápolás módszere“ czimü művemet. Hogy ezen czélt még biztosabban elérjük, hátorkodtam ezen kérdésre vonatkozó feleletet 11. tételben általános ismertetés végett az egyesületi lapban közölni és most szerencsém lesz a t. közgyűlés engedelmével ezen tételek igazságát röviden indokolni. Röviden, mert minden bő indokolást czélszerűtlennek tartok és t. i. 2 oknál fogva: 1. a munka sok és az idő rövid, mert ma még 2 fontos tételt kell tárgyalnunk és 2., a t. közgyűlés vagy elfogadja a beküldött 11 thesist vagy nem; ha elfogadja, akkor a hosszú indokolás felesleges, ha nem fogadja el, akkor szellemi

gyermekemet holtnak nyilvánítják, akkor indokolásom csak gyászbeszéd volna; gyászbeszédet pedig Niszán havában közönséges emberfia felett nem szabad tartanunk.

I.

A népiskolai közegészségügy csak nemzeti közegészségügynek egy része. Mind a kettő kölcsönös viszonyban áll egymással. Ha a nép a babonahit következtében és az orvos iránti ellenszenv folytán feltűnően pusztul úgy, hogy a magyar nép testi és lelki előnyeinek daczára a cultur államok közt leggyengébben és leglassabban szaporodik, ha 1000 újoncz közt 60 % a katonai szolgálatra alkalmatlan, ha tehát az egészségi állapot mindig szomorú, én azt nagyon természetesen tartom, hogy a társadalom és az állam a népiskolához fordul azon reményben, hogy az ifjuság jobb nevelése által a fennevezett bajok a jövő nemzedéknél eltűnni fognak, mert Leibnitz azon mondata: „Az emberiséget csak az által lehet javítani, ha a javítási művet az ifjúsággal kezdjük“, nemcsak a szellemre nézve, hanem a testre nézve is érvényesül. De nekem mint tanférfinak azt is kell hangsúlyozni, hogy a népiskolai közegészségügy csak akkor gyarapodhatik, a tanítónak erre vonatkozó teendői csak akkor vezethetnek a kívánt eredményhez, ha az egész nép közegészségügye folytatja, a mit a népiskolai közegészségügy kezdett, ha a társadalom azt nem rontja, a mit a népiskola épített. Ha pl. a hiányos törvények folytán a bujakór és más járványos betegségek dühöngnek, ha a nép a tudatlanság és az előítéletek folytán pl. cholera idején népies processiók, tömeges templomlátogatás által a cholerajárványt megszüntetni véli, vagy ha a munkások családjai egészségtelen pinczelakásban laknak, ha a szegény nép a szeszes italok túlévezete által magát testileg és erkölcsileg tönkre teszi, vagy ha a szegény betegek a körorvosok csekély száma következtében kellő időben, a szükséges orvosi segélyben nem részesülhetnek, ha a társadalom czélszerűtlen szervezése folytán a pauperizmus a prostitutio és az öngyilkosság rendellenes módon növekszik, akkor a népiskolai közegészségi ügy sem fog felvirágozhatni; akkor a tanítóknak e tekintetben való fáradozásuk kevésbé sikerülhet. A régi népek nem fordultak az iskolához, nem irtak egészségügyi vezérkönyveket, de a nép vezérei a vallás és az állam törvényei által iparkodtak a népet oly életmódra, oly étrendre szoktatni, mely által a nép minden egyes tagja egészséges maradhatna és hosszú életet érhetne el. A biblia sok lapja erről fényes bizonyítékot ad. A szombat szentültartása, a mértékletességre vonatkozó törvények, a böjtnapok, az étkezési törvények, de más népek iratai is, mint pl. Ebers „Papyrusai“, Confucius tana, és a Korán sok egészségi szabályt tartalmaznak. A régi népek vezetői azon helyes nézetből indultak ki, hogy a felnőtteknek minden tekintetben, tehát egészségi szempontból is mintául kell szolgálni a felserdülő ifjúságnak és hogy ezek ezen példákat fogják utánozni és e szerint élni is. (A régi népek vezetői hangsúlyozták a vallásos és az erkölcsös életmódot, mert azon véleményben voltak, hogy a vallásosság és az erkölcsösség az egészség fentartására nagy befolyással bírnak.) Rabbi Jehosua mondta: A gonosz szem, a rossz vágy és az embergyűlölet kiragadják az embert a világból. A régi népek még nem ismertek egészségügyi törvényeket, egészségügyi tankönyveket, de a vallásos törvény pótolta a politikai törvényt, a szentírás volt egyszersmind egészségügyi könyv. Az erkölcsös és vallásos élet a régi népeket visszatartotta tékozlástól, az iszákosságtól, a pazarlástól, a kicsapongástól, a kétségbeeséstől, ennek következtében a mi őscink életképesek és erősek voltak, egészséges, erős gyermekeket nemzettek és ezek szüleiktől egészséges vért, erős testalkatot és ép idegrendszert, sok ellenállási erőt örökölték és az öröklés t. közgyűlés a nemzet egészségére, jólétére és erkölcsiségére hatalmas befolyással bír.

Azért szükségesnek tartottam bevezetésül a társadalom viszonyát az ifjusághoz hangsúlyozni, azért czélszerűnek tartottam *az anyagi jólét, a műveltség és az erkölcsiség* befolyását az egész nemzet egészségére néhány szóval érinteni és azért reménylem, hogy a t. közgyűlés az első tétellemmel meg fog egyezni.

1. A közegészségügy általában a közjóléttel, a közművelődéssel és a közerkölcsiséggel kölcsönös oki viszonyban áll és ezen négy kincs megszerzése, fenntartása, s gyarapodása nemcsak a népiskolától, hanem legnagyobb részben a család, a társadalom és az államtól függ.

II.

Igaz, hogy az iskola állapota, ennek felvirágzása első sorban a tanító működésétől függ, de az egészségügyre nézve a tanítónak legjobb tanítása sem fogja hozni a kívánt eredményt, ha a szülők és a községi hatóság őt nem támogatják, ha a szülők gyermekeik egészségére nem vigyáznak, testi fejlődésüket elhanyagolják, ha a községi hatóság az iskola túltömöttségét nem gátolja, ragályos betegség esetén az iskolát be nem zárja, ha a gyermekek a szülői ház és a község felnöttje rossz példái által a zsenge ifjuságot testileg és erkölcsileg elrontják, ha a szülők gyermekeik betegségei alkalmával nem az orvosokhoz, hanem a kuruzslókhoz fordulnak; ha a házi csatornákat az udvarokat, ürskéket tisztán nem tartják és nem gyakran fertőtlenítik, ha továbbá a városi hatóság nem gondoskodik, hogy minden házban jó egészséges ivóvíz és egészséges hamisítlan kenyér és tej legyen, hogy az iskolaépület az egészségtan szabályainak megfeleljen, hogy a szomszédházakban rothadó anyagokat, konyhabulldékokat ne tartsanak, ha általában a közegészségügyi törvény csak holt betű marad, akkor a tanító a legjobb akarattal sem lesz képes a réabizott ifjuság egészségi állapotát előmozdítani és a gyermekek egészségét fentartani. Azért bátorkodom a következő tételt elfogadásra ajánlani:

2. A közegészségügy felvirágzására a népiskolában a község-, az iskolai hatóság-, a család- és a tanítónak egyaránt kell közreműködni.

III.

Előrebocsátottuk azon föltételeket, melyek alatt a tanító a népiskolai közegészségügyre vonatkozó feladatát sikerrel megoldhatja, most már arról is kell beszélnünk, mi tulajdonképen a tanítónak a teendője, hogy a közegészségügy iskolájában felvirágozzék. Szerény véleményem szerint elkerülhetlen szükséges, hogy a tanító maga a népiskolai közegészségügy fontosságát belássa.

Vannak tanítók, akik tökéletes egészségnek örvendenek, sohasem érezték a betegség fájdalmait és rossz következményeit és ezek közt olyanok találhatók, kik a népiskolai egészségügyre szánt kiadást, szentelt fáradozást egészen feleslegesnek tartják; ezek az ifjuság egészségi állapotára nem fogják a kellő figyelmet fordítani, ami gyakran káros következményeket vonz maga után; csak akkor, midőn a tanító belátja, hogy a gyermekkor a legfontosabb idő a test ápolására, az ifjuság edzésére, az egészség előmozdítására és hogy az ifjuság egészségétől függ a nép védereje a nemzet hatalma, a nemzet boldogsága; ha tudja, hogy Magyarországon a gyermekek halandósága sokkal nagyobb, hogy Fodor szerint az emberek átlagos életkora nálunk sokkal rövidebb mint más művelt államokban, és hogy a Magyarországon előforduló betegségek és halálozásokra fordított évi költség 55 millió frtra rúg, hogy az öngyilkosok száma ijesztő módon szaporodik, ha fontolóra veszi, hogy az ifjuság egészsége által ennek értelmi és erkölcsi állapota is előmozdítja-

tik, javittatik, akkor bizonyosan mindent meg fog tenni, ami ált l a népiskolai közegészségügy felvirágzásra juthat. A tanító lelkesedése át fog hatni a szülőkre, az iskolaszékre és mindazon tényezők, nemcsak azt fogják tenni, amit a közegészségügyi törvény rendel, hanem még többet, egyszóval, mindazt, ami a gyermekek testi nevelésére, az ifjuság egészségének gyarapodására jó befolyással bír. Mindenekelőtt a tanító törekvése lesz az egészségtant általában és a népiskolai hyegeniát különösen alaposan tanulmányozni és a tanítóképző intézetben nyert dietikai ismereteit önszorgalom által gyarapítani, bővíteni fogja, hogy képes legyen ezen szükséges és fontos ismereteket módszeresen tanítani, a szülőknek tanácsolni és a hatóságnak tudósítást adni. Amit az ember nem tud, az iránt nem érdeklődik; ha a tanító maga sem ismeri a törvényeket, ki figyelmezteti aztán az ifjuságot a törvényre? és mit használnak a legjobb törvények, ha a nép ezeket nem ismeri és ennek következtében nem is tartja. Azért remélem, hogy a következő tétel is elfogadásban fog részesülni.

3. A közegészségügy csak akkor gyarapodhatik a népiskolában, ha a tanító maga helyesen felfogja a közegészség fontosságát, ez iránt érdeklődik, ezen tudományt alaposan ismeri és a közegészségügyre vonatkozó törvényeket és rendeleteket szem előtt tartja, pl. a védhimlő oltásra, a járványos és ragályos gyermekbetegségekre vonatkozó törvényeket.

IV.

A tanítónak lelkesedése sokat tehet, jártassága az egészségtani tudományban elkerülhetlen szükséges, de még nem elég. A népiskolai közegészségügy felvirágzására szükséges, hogy az ifjuság az egészségtan szabályai szerint éljen. Ez pedig akkor fog történni, ha a tanulók látják, hogy a tanító maga az egészségtan szabályai szerint él, és tanulótársai szintén úgy viselik magukat, hogy egészségük fejlődjék és ne károsítsák. A természetszerű életmód valóságos művészet, melynek begyakorlása szép példa által érhető el. Szükséges tehát, hogy a tanító saját maga ruházatára, testének tartására, pontosságra, önuralomra, rendtartásra, tisztaságra, mértékletességre, szóval az életmódra és életrendre vonatkozólag a legjobb példával járjon elő és hogy gondoskodjék, miszerint a tanulók ülésre, állásra, járásra, beszédre, testgyakorlásra, írásra, olvasásra, ruházatra, tisztaságra, rendre és edzésre nézve egymásnak utánzásra mé'tó példákat adjanak. A tanulók úgy élnek, úgy viselik magukat, amint azt tanítójuktól látják, de főképen tanulótársaiknak példáit szeretik utánozni. Hány gyermek lett már tanulótársának rossz példája által korai szivarozásra, nyalánkságra, kártyajátéokra és még számos más titkos bűn elkövetésére elcsábítva; főképen a vidéki tanító legyen a természetszerű életmódra nézve nemcsak az ifjuságnak, hanem a felnőtteknek is jó példa adója, mert minden szem reá van függesztve. Vigyázzon tehát, hogy természetellenes életmódja által, mértékletlenség — kártyázás — szenvedélyek által rossz példát ne adjon és ne tőrjön az iskolában oly életmódot, oly cselekvéseket vagy beszédeket, melyek a tanuló ifjuság egészségére káros befolyással lehetnek. Ezt következő tételbe foglalom össze:

4. A tanító példája életmódja, továbbá a tanuló ifjuság magaviselete, különösen kisebb helyiségekben nagy befolyással bír a tanulók és a felserdülő ifjuság erkölcsi és testi fejlődésére.

V.

A tanító és az iskolatárs példája fontos, de a tanulók továbbá egészségtani példákat is nyernek, ha látják, hogy az iskola száraz és tiszta talajon, egészséges tájon és délkelet felé van építve, és hogy a tantermek

elég magasan és tágasan jobb oldalt ellátott ablakvilágítással, továbbá célszerű szellőztetővel és jól berendezett fűtéssel vannak ellátva. Ha látják továbbá, hogy a község célszerű padok és egészséges víz beszerzésére, szép iskolai kert, tornahelység és célszerű iskolaműhely felállítására sok pénzt áldoz, akkor a tanulók az egészség értékét meg fogják tanulni becsülni és szemléleti módon szerzett tapasztalat által meg fognak győződni, hogy mily levegő, mily fűtés, mily butorzat szükségeltetik a test kifejlődésére és az egészség fentartására. De nemcsak a példa végett szükséges az iskolaépület, és a tantermet az egészségtan törvényeinek megfelelőleg építeni, hanem a tanulók egészségi állapotuk fentartásának szempontjából is. Ezek életüknek azon részét, melyben a test leginkább fejlődik, az iskola falai közt töltik el. Ha tehát ők ott naponkint nedves, szénsavban gazdag, porral, füsttel és ártalmas gázokkal beszennyezett levegőt belélegzenek, ha a világítás nem elegendő, vagy jobboldalról bejön a terembe, ha több mint 60 gyermek ül egy iskolateremben, ha szerves anyagokat vagy salétromsavat tartalmazó ivóvizet isznak, célszerűtlen világítás — alkalmatlan padok által szemüket, tüdejüket és gerinczüket elrontják, akkor ezen az iskolában szerzett bajok már igen nehezen gyógyíthatók. Bizonyára olvasták Fodor, Frismann, Schermann, Szél, Frank Ödön vagy Dr. Verdy Károly munkáiban vagy talán „Az ápolás módszere” című munkámban mindazt, amit az iskolai higiénia az iskola épületre vonatkozólag követel és azért velem meg fognak egyezni, hogy

5. Az iskolaépület fekvése, építési módja, az iskolatermek, a világítás, a levegő, a fűtés, a szellőztetés, a padok, a többi iskolai butorok, az internatusok lakhelyei, háló termei, az iskolai kert és udvar, az árnyékszékek, az iskolai kut, az iskolai műhelyek nagy befolyással vannak a népiskolai közegészségügy felvirágzására.

VI.

Ezen épen most kimondott követelmény nemcsak azért szükséges, hogy a gyermekek már fiatal korukban lássák maguk előtt miképen kell építeni, szellőzni, hanem azért is, hogy gyermekségüktől kezdve szokjanak kellő testtartásra, egyenes ülésre és állásra, élenyodus levegőben való tartózkodásra stb.

De az imént felsorolt követelményeket a község, a szülők eszközölhetik az iskolánál, mert pénzáldozattal jár, de vannak egészségügyi szokások, melyeket a tanulók csak jó tudatos iskolafegyelem a tanítónak kitartó akarata által tehetnek magukévá. Minden tanító gondoskodhatik arról, hogy a gyermekek a 6. életév befejezte előtt iskolába fel ne vétessenek, hogy a tanulók fűzők, szűk cipők, nagyon könnyű vagy igen nehéz ruházat által egészségüket alá ne ássák, rossz testtartás által szemüket, mellüket és hátgerinczüket el ne rontsák. Azért szükséges, hogy a tanító a tanulókat oly életmódra szoktassa, mely az egészséget előmozdítja, és a tanulóknak második természetévé válik. Sajnos tapasztalati tény, hogy a rövidlátók száma az iskolákban folyton gyarapodik, hogy az iskolai tantermek az egészségügyi szabályoknak meg nem felelnek, hogy igen gyakran a tanító részéről alkalmazott büntetés a tanulót erkölcsi tekintetben nem javítja, hanem annak egészségét gyakran aláássa, hogy unalmas oktatás és sok házi feladványok által az ifjuság idegrendszere kárt szenved, hogy az iskolatermek elhanyagolt tisztítása, továbbá chlormész, carbol vagy egyéb fertőztelenítő szereknek, elkésett alkalmazása által az iskola a fertőző betegségek tanyája lett. Én részemről feleslegesnek tartom minden egyes óvóintézkedést felsorolni, és a dyaethetikai rendszabályoknak megfelelő szokás fontos befolyását okadatolni, én csak a fennevezett művekre

hivatkozom Gönczy Pál „Iskolai épületek tervei“ czimü munkáját ajánlom és mindezt a a következő tételbe foglalom össze:

6. A gyermekeknek az iskolákba való felvétele, a nemek elkülönítése, a tanulók ruházata, az oktatás kezdete, a tanterv, az iskolai könyvek papirosa, nyomása, a testtartás, az olvasás-, írás-, rajz-, ének-, tornatanításnál, a játék és a kirándulások, a tantárgyak száma, a tanítás módszere, a munka és nyugalom váltakozása, a fegyelem, a szoktatás, az iskolai büntetések, a naponkénti seprés, az évenkénti tisztogatás, a fertőtlenítés és a szünidők nagy befolyással bírnak a népiskolai közegészségügyre.

VII.

A népiskolai közegészségi ügyhez nemcsak a jó példa, az egészséges iskola és a módszerü szoktatás, hanem azon intézkedések is tartoznak, a melyek által a betegségek származását, az egészség rontását gátoljuk. Az iskolás gyermekek egészsége veszélyeztetve van a járványos betegségek által és ennek következtében a közegészségügyi törvény már mondja mi a tanítónak és az iskolai hatóságnak a teendője a járványos betegségek fellépése idején, hogy a tanító a törvény szerint cselekedhesék, szükséges, hogy a különböző járványos iskolai betegségek mint a himlő, kanyaró, a szamárhurut vörheny (A tanuló némelykor nem figyel, nem hajlandó a beszédre, panaszkodik fejfájásra, de a tanító nem veszi észre, hogy ezen figyelmetlenség, ezen kedvtelenség egy közeledő betegség okozata, mérgeződik, dorgálja a tanulót, ahelyett, hogy a gyermek iránt elnézéssel lenne.) a hagymáz, a roncsoló toroklob előjeleit ismerje; továbbá szükséges, hogy a jelen korban a haladó civilizáció, a természetellenes életmód, a kedvezőtlen öröklés folytán a gyermekek nagyon gyakran vérszegénységben, idegbajokban, gyenge szemekben szenvednek és hogy ennek következtében mindazon káros befolyásoktól kell a gyermeket óvni, melyek ezen betegségeket előidézhetik. Így pl. az orvosok néhány Fröbl-féle munkát, a stygmográfiai rajzfüzetek használatát, a szürke táblák alkalmazását, a túlterhelést ártalmasaknak tartják, és végül el kell szoktatni a gyermekeket mindazon hajlamok-, vágyak- és szokásoktól, melyek az ifjuságnak látszólag nem ártanak, de a férfikorban a legrosszabb következményeket mutatják. Ha az ifjuságot természetszerűen óvjuk és edzük, akkor nagyrészt a lehetőséget nyújtjuk, hogy hosszú életet érjen el, mert Fodor szerint a „hosszu élet feltételeihez az öröklés és a hygenicus életmód mellett az ifjuság nevelése is tartozik“. Azért a következő tételt elfogadásra ajánlom:

7. A tanító ismerje a ragályos gyermekbetegségek jellegző kórtüneteit, továbbá a jelen korban leginkább uralkodó testi bajokat (mint pl. idegbajok, rövidlátás. vérszegénység, örültség); háritsa el a betegségek elterjedésének okait és óvja a tanulókat túlságos megeröltetéstől, lelki indulatoktól, bünös szokásoktól, mérsékletlenségtől, heves megrázkodtatásoktól, ingerlésektől, természetellenes ruházattól, elkényeztetéstől stb.

VIII.

Most következik a tulajdonképen legfontosabb rész, mely a tanítási módszerre vonatkozik. Nemcsak példát kell adni, nemcsak szoktatni kell és elszoktatni, de tanítani is kell az egészségtanra, mert mit az ember ismer, arra inkább hajlandó, inkább szereti követni azt, minek oka világos előtte. Ennek következtében parancsolja a közegészségügyi törvény 42. §-a, hogy a népiskolában az egészségtan legfontosabb szabályai tanittassanak. Erre vonatkozólag három kérdésre kell felelnünk: *Miért kell tanítani? Mit kell tanítani? és miként kell tanítani?*

Kevés az idő arra, hogy bővebben tárgyaljam e kérdéseket, azért

röviden fogok felelni. Miért kell tanítani? Azért mert a miniszter ur már mint rendes tantárgyat kitűzte a tanító kötelessége az egészségtan legfontosabb szabályaival a gyermekeket megismertetni. De ne csak azért tegye, hanem azért is, mert belássa, hogy az egészséggtannal erkölcsiséget is tanít, mert összefüggésben van e kettő. Ha a gyermek nem lesz képes a katonaságra, a munkás nem bírja a munkát, az anya nem képes a szoptatásra, ennek oka, hogy az ifjuság elrontotta egészségét, maga nem tudta, miként kell élnie, hogy testi egészségét fenntarthassa. Azért kell tanítani.

A mi az egészséggtani tananyagot illeti, következő volna tanulandó a népiskolában:

a) A legfontosabb egészséggtani szabály a táplálkozás, lélegzés, vérkeringés, kiválasztás, a bőr, a haj, a fogak ápolására nézve, továbbá a ruházat, lakás, az érzékre, hangszervekre, alvás, tanulás, játék, a mozgásra, a tornászatra s edzésre vonatkozólag.

b) Az egészségre való káros behatások, a tápszerek hamisításai, a szervek bántalmái és az iskolai betegségek okai.

c) A legszükségesebb házi gyógyszerek és a különböző mérgek ismertetése.

d) A legsürgősebb eljárás a rögtön támadt életveszélyeknél, sérülések és vérzéseknél az orvos érkezete előtt.

e) A legfontosabb teendők járványos betegségek idején.

f) Felvilágosítás egészséggtani előítélet, babonahitről, a kuruzslók káros befolyásairól, a titkos, az ujságokban szédelgő módon hirdetett gyógyszerekről.

A legnehezebb kérdés az, hogy miként kell tanítani. Ezen tantárggyal úgy vagyunk, mint voltunk a természettannal és a természetrajzzal 30 év előtt. Most már szép számban jelennek meg egészséggtani könyvek, de mindezen könyvek akár a tanító, akár a gyermek számára nem más, mint nagyobb egészséggtani könyvek hosszabb-rövidebb kivonata, és ezek nem módszeres könyvek. Az egészséggtani könyvek szabályokat, leírásokat, fogalmakat, felosztásokat, okot és okozatot tartalmaznak, és mint a természetrajzban sem a fogalom, sem a szabály megmagyarázását adjuk, hanem inductiv módon levezetjük a szabályokat, úgy kellene előadni az egészséggtant is, de véleményem szerint alkalmas egészséggtan még nem jelent meg, mely megmutassa, hogy miként tanítson a tanító, sohasem olvastam pædagogiai ujságban, hogy egy tanító fellépett volna azzal, hogy miként kell tárgyalni egészségi olvasmányt. Véleményem szerint ez onnan van, mert a módszeres előadás felteszi, hogy a tanító jártas legyen és azért, ha majd jártasak lesznek, gyakorlottabbak tanítóink, akkor láthatunk majd jobb cikkeket, módszeresebb vezérkönyveket. Azért célszerűnek tartanám, hogy a magyar kormány azon tanítók számára, a kiknek a kellő ismeretek még hiányoznak, egészséggtani póttanfolyamokat életbe léptetne. Most még avval foglalkozzunk, hogy micsoda beszédrész az egészség, de hogy miáltal lehet fenntartani az egészséget, mikor mondjuk, hogy az ember egészséges, arról még nem beszélünk. A verbalismusnak meghódoljunk, és nem a realismusnak.

Mi a tananyag elrendezését illeti, a vélemények eddig különbözők, de a felett mindenki tisztában lesz, hogy már nagyon korán, már az I-ső osztályban kell kezdeni. Mivel azt akarjuk, hogy a gyermek emlékezetében maradandó legyen, arról kell gondoskodni, hogy a tárgy gyakrabban ismételtessék és minden alkalommal összekapcsolatba hozassék más tárgygyal és ha egy tárgyról kívánatos hogy emlékezetben maradjon, ez bizonyára az egészséggtan.

Az első és második osztályban szólhatni e tárgyról a beszéd és ér-

telem gyakorlatok alkalmával. A szemléleti képek között van egy antropológiai kép. Midőn a tanító ezt magyarázza, beszélhet arról, hogy mit kell tenni, hogy az egészséget fentartsuk. Egyébiránt nem csak akkor, hanem minden alkalommal, írásnál, ülésnél, ha éretlen gyümölcsöt hoznak, ha por van az iskolában, ha rossz a világítás, ha léghuzam van, mindég szólhat az egészség fentartásáról. A harmadik és negyedik osztályban szintén alkalom adtán a hit- és erkölcstannál és az olvasmányoknál tanítható az egészségtan, de még inkább az 5-ik és 6-ik osztályban, hol a természetrajz és a természettan rendestantárgy. Ha a veszett ebről olvasunk, a rákszemről, a mérges növényről, az ásványokról, a természetben a levegőről, a főzésről, a kémiaiában, a vizről, a szénsavról, mindig elég alkalom nyílik, hogy az egészségtan tanítsuk, sőt a 6-ik osztályban véleményem szerint egy órán hetenként már rendszeres összefüggésben adhatni elő az egészségtant; nemcsak alkalmilag de összefüszve mindazon szabályokat, melyeket kell, hogy tudjon minden ember. De evvel még nem fejezhetni be: Még ismétlő iskola is van; de minthogy ez még nincs oly állapotban, hogy arra vonatkozólag rendes tantervet előterjeszhetnék, megelégszem azzal, hogy itt azt ismételjék, miket az elemi iskolákban tanultak.

Mi a tanítás módját illeti, a t. közgyűlés be fogja látni, hogy 1—2 óra alatt az egészségtan módszerét nem lehet egészen kiimeríteni; de minden tanító tudja, hogy az egészségtan ép oly módszerűen adandó elő mint a többi tantárgyak t. i., hogy ennek tanítása szintén legyen sokoldalú, világos, igaz, rendezett, fejlesztő, gyakorlati, egyéni, erkölcsképző, aeszthelikailag képző, vallásosképző és összhangzó. Én csak arra leszek bátor a tanítókat figyelmeztetni, hogy az egészségtant különösen szemléletileg kell tanítani. Ezen fontos tudományt eddig az orvosnövendékek hallgatták és ezen felnőtt növendékeknek mennyi szemléleti taneszköz áll rendelkezésükre, és a gyermekeket akarnék tanítani ezen a tapasztalaton alapuló tudományra szemléltetés nélkül? Gondoskodjék tehát a tanító megfelelő egészségtani táblákról, kis házi gyógyszerek, mérges növények gyűjteményeiről. Az idő szűke miatt én a tanítási módszert a két következő tételbe összefoglalom:

8. Az egészségtan tanítása történjék 1. alkalmilag, 2. összekapcsolásban a beszéd- és értelemgyakorlatokkal, a vallás- és erkölcstannal, a természetrajzzal, az olvasmányokkal, a vegytannal, a természettannal, az 1876. XIV. törvényzikk ismertetésével, az ifjusági könyvtárakkal és végül a 6. osztályban és az ismétlő iskolában mint külön tantárgy különös tekintettel az életmentés szabályaira, az első segélynyújtás módjára rögtöni baleseteknél és mérgezéseknél, a babonahit kiirtására, a kuzslók gyógyszerei, a szédelgők szépítő szerei figyelmeztetésére stb.

9. Az egészségtan tanítása általában feleljen meg a módszertani szabályoknak és legyen különösen *világos* és *érdekes*, és azért gondoskodjék a tanító alkalmas egészségtani szemléltető eszközökről.

IX.

Az egészség fontosságát minden tanító elismeri és azt is mindenki belátja, hogy a példa, a szoktatás és az oktatás a legfontosabb eszközök az egészség fentartására, de e belátás még nem minden; szükséges, hogy az egész iskolai szervezés, kormányozás tanúságot tegyen arról, hogy az iskola az ifjuság egészségére legnagyobb gondot és figyelmet fordít. Az írás szép és hasznos ügyesség, a figyelem fontos erény és ennek következtében a havi értekozletekben minden gyermek írásának ha adása,

minden gyermek figyelmének osztályozása a tanítói kar megbeszélési tárgyát képezi. De miután az egészség legalább ép oly fontos, mint az írás ügyessége, miért ne kellene minden havi értekezésben a tanulók egészségi állapota felett nyilatkozni? Miért ne kellene minden tanuló egészségi állapotát a naplóba bejegyezni? „Mens sana in corpore sano“. Ezen mondat igazsága már régóta el van ismerve, de kívánatos, hogy e szerint cselekedjünk is. Ha minden iskolaszékbe legalább egy orvost is beválasztának, ha az iskolaszéki ülésekben a gyermekek testi állapota az iskolának egészségügyi kívánalmait minden havi ülésben az értekezésnek egy pontját képeznék, akkor lehetne reményleni, hogy a népiskolai közegészségügy gyarapodni fog. A bajok gyógyítása azok előbbi ismeretét feltételezi. Azért bátorodom a következő tételt a t. közgyűlésnek elfogadásra ajánlani:

10. A tanulók testi fejlődése, növekedése, színe, szemei, hallása, fogai, egészségi állapota, az iskola egészségi viszonya, minden tanító és az iskolai orvos által szorosán megfigyelendők és a havi értekezletekben ugymint az iskolaszéki ülésekben a megbeszélés tárgyát képezzék.

X.

Az épen tárgyalt tételekből kiderül, hogy a község, az iskolai hatóság, de különösen a tanítók sokat tehetnek a népiskolai közegészségügy előmozdítására.

Ezen magasztos cél még biztosabban és jobban lesz elérve, ha a tanító az egészségügyre vonatkozó tevékenységét nemcsak az iskola négy falai közt fejti ki, hanem az iskolán kívül is mindazon intézeteket támogatja, mindazon lépéseket megteszi, a melyek által a népiskola közegészségének javára szolgálhatnak. A valódi néptanító egyszersmind a nép barátja és figyelemmel kíséri, a mi községének jólétét előmozdithatja vagy károsíthatja. A pálinkaivás némely községben oly általános szenvedély, hogy az által a lakosság fele anyagilag, testileg, erkölcsileg és szellemileg tönkre megy; a pap s a tanítónak kötelessége felvilágosítás, oktatás s tanácsadás által oda hatni, hogy ezen káros bűn megszűnjék; ez nem csak morális kötelesség, hanem politikai kötelesség is, miután a nmltóságu vallás- és közoktatásügyi miniszter úr egy rendeletben a tanítókat felszólította, hogy ezen társadalmi baj orvosolására közreműködjenek. Dr. Veszeloyszky Károly az akadémiában tartott előadása szerint a statisztika nagyon szomorú képet ad az egy — öt év közti gyermekek egészségügyi állapotáról; száz gyermek között a fele csak az 5. évet éri el és ezen számos halálesetek oka a gyermekek hiányos ápolása és mi által lehetne ezen nemzeti bajon segíteni? Legjobban kiseddóvódnak, gyermekkertek életbeléptetése által. Ismerek több községet Magyarországon, melyekben ily hasznos intézetek leginkább a tanító ügybuzgósága, figyelmzetése s közreműködése által jöttek létre. A tapintatos tanító községében sok üdvöst és hasznost teremthet.

A legujabb időben ember- és iskolabarátok fáradozása folytán oly egyletek léptek életbe, melynek célja felnőtteknek és az ifjuság egészségi, erkölcsi állapotát javítani. Attól tartván, hogy a tisztelt közgyűlés türelmével visszaélek, ezek fontosságáról nem fogok szólni, csak egy egyesületet leszek bátor említeni, melyet Fodor József tnr., Markusovsky tnr. és még több emberbarát szándékoznak életbe léptetni t. i. egy országos közegészségügyi egyletet.

A tanítónak kötelessége mindazon intézményeket örömmel üdvözölni és erejéhez képest támogatni. Ezt minden jóra való tanító indokolás nélkül is belátja, azért bátorodom a 11. és utolsó tételt elfogadásra ajánlani. Ez pedig következőleg hangzik:

11. A tanító iparkodjék felvilágosítás, tanácsadás, utasítás, figyelmeztetés, felolvasások, jó könyvek elterjesztése által közreműködni, hogy a család, az iskolaszék, a községi hatóság és a társadalom mindent tegyenek, mi által a tanulók és a felserdülő ifjuság egészsége előmozdítatik. A korcsmalátogatás megszorítása, az erkölcstelen életmód meggátolása által, továbbá séta- és játékterek, közös kirándulások, fürdők, egészségápoló egyesületek, szünidői telepek, gyermekmenedékházak, egészségügyi muzeumok életbeléptetése és fentartása által.

Ezzel a 11 tételt előadtam és gondolom, hogy mindazt felsoroltam, a mi a népiskolai közegészségügy keretébe tartozik. Az 1. és 2. tétel a társadalom, az állam, a község és a szülők teendőjéről szól, a 3. 4. 5. 6. 7. 8. és 9. a tanító teendőjét t. i. egészségügyi tanulmányait jó példáját, külső és belső berendezését, a szoktatást, elszoktatást és a módszerű oktatást tárgyalja. A 10. a felügyeletről és a 11. a tanítónak a társadalom iránti viszonyáról szól.

Kérem ezen 11 tétel felett vitatkozni és a mennyire lehet ezeket az orsz. tanítóképviselői gyűlésnek figyelmébe ajánlani“.

Zajos éljenzéssel tüntetett ki előadó, ki a közegészségügyet minden oldalról megvilágító s érdekes idézetekkel fűszerezett iménti beszédével gyönyörködtette a feszült figyelemmel hallgató közönséget. Mint első szóló

Dr. Schusehny Henrik helybeli orvos reflektált. Hangoztatva a tárgyalt kérdés fontosságát, figyelmezteti a tanítókat, hogy az óraterv összeállításánál az iskolai hygieniára is legyenek tekintettel, különösen a tantárgyak egymásutánjában. Egy német tanító tapasztalatára utal, ki azt észlelte, hogy a tanulók homogén tantárgyak egymásután való előadásakor csakhamar ellankadnak; tehát az előadásban is kellő változatoságot ajánl. Hogy a tanulók a délutáni órákban gyengébbek az elméleti munkára, azon tapasztalatból ítélhető meg, melyet ugyanazon német tanító tett, midőn délelőtt és délután tollba mondottakat íratott a tanulókkal. E kísérletből azon lélektani tapasztalatot merítette, hogy a helyesírási hibák száma délután 30 százalékkal nagyobb volt, mint délelőtt. A tulterheltséget a hozzászóló szerint leginkább a házi feladatok okozzák, de nagyrészt a szülők túlságos követelményeiben is rejlik. Így tehát a veszélynek oka nem az iskolában, hanem a házi nevelésben keresendő, mely utóbbi legtöbb esetben azt is lerontja, a mit az iskola felépit. A magyar néptanítók sürgős feladata szerinte nem az, a mit a német „*Schulmeister*“-eknek a francia háború alkalmával tulajdonítottak, hogy t. i. ők hódították meg Páris városát, hanem a balandóság mértékének csökkentése. Ez nagyobb dicsőséget hoz majd a magyar néptanítókra, mint az öldöklő fegyverrel való győzelem. Elfogadja az előadó tétéleit.

Altmann Mór nagy lendülettel mondott beszédben nagyrabecsülését fejezi ki az előadó, mint volt tanára iránt. Elismeri, hogy a tanító központja legyen a népnevelésnek és hogy szerepe a társadalomban igen fontos; de szerinte lelkesedését sok helyütt lelohasztja egy hatalmas tényező, a tanhatóság, melynek bürokratikus paedagógiája a szabad paedagógiát ellensúlyozza. Azon reményben, hogy bekövetkezik még azon kor, a midőn a tanító nem csak elméletben, hanem a gyakorlatban is lesz az iskola központja, elfogadja a tétéleket egész terjedelmükben.

Schön József e tételhez még a következő pótindítványt terjeszti be: „*A kormány és a tanhatóság intézkedjék, hogy a tanítók az egészségügyi ismereteket elsajátíthassák.* Miután *Radó Vilmos* indítványozót felvilágosította aziránt, hogy a kormány e tekintetben már intézkedett, a mennyi-

ben a legtöbb tanítóképző intézetben orvosok e tárgyat illető előadásait már is megkezdték.

Reiser László úr (iskolaszéki elnök, Vác) csak a 7-ik tételt kifogásolja; ez t. i. nagy terhet ró a néptanítóra, de nem látja, hol leli az új kötelesség teljesítéseért a kárpótlást?

Witt Manó úr (kinevezett iskolalátogató, Vác) mint az egyesület régi pártoló tagja, meglelégedéssel constatálja, hogy az előadás nagyon tanulságos volt és a tétéleket a javasolt bővitéssel elfogadja. (Helyeslés.)

Ezek után **Lederer Ábrahám** zárszavában köszönetet mond mindazoknak, kik kifejtett nézeteit elfogadják. Reiser ur észrevételeire azt mondja: „Én tudom, hogy a néptanító anyagi helyzete kedvezőtlen, fizetése csekély, ismerem a közmondást „*Elefantenarbeit und Zeisigfutter*“; de azért a lelkiismeretes néptanító nem fogja közreműködését megtagadni oly ügyben, hol a népjólét előmozdításáról van szó.“ Élénk és hosszantartó éljenzés közt lelép előadó az emelvényről.

Elnök összefoglalva a tárgyalás alatt tett észrevételeket, szavazás alá bocsátja az előadó tétéleket Schön József pótindítványával együtt és a közgyűlés úgy a tétéleket mint a taldaléket elfogadja.

Mielőtt elnöklő a napirend második tárgyat bocsátotta volna tárgyalás alá, felolvasta *Stein Sámuel* volt bpesti néptanító, jelenlegi berlini nagykereskedő és egyesületünk pártoló tagjának (magyar nyelvű), valamint Buxbaum Henrik, pozsonyi tagtárs üdvözlő sürgönyeit, melyek lelkes éljenzéssel fogadtattak.

II. t é t e l.

Az olvasókönyvek használásának módja.

Radó Vilmos, ki e kérdésnek előadói tisztét magára vállalta, már a mult számban tette közzé az általa megállapított tétéleket, melyeket most nagy érdeklődést keltő módon fejtegetett. Ez alkalommal mondott beszédének lényeges tartalma a következő:

Legelőbb is, kifejti előadó azon okokat, melyek őt arra birták, hogy a tulajdonképeni kérdést megelőzőleg az olvasókönyv rendeltetésével és tartalmával is foglalkozzék. Az olvasókönyv használásának módja függ az olvasókönyv irányától. Másképp kell használni a reál-olvasókönyvet, másképp az irodalmit, másképp az encyclopädikust. Minthogy mind a létező — vagy tizféle — olvasókönyvnek a használási módja külön-külön meg nem állapitható, de ezt tenni idővesztegetés is volna, mert a tiz közül, csakis *egy* felelhet meg a céljának, azért szükségkép azt kell elébb tisztába hoznunk, hogy *milyen* olvasókönyvnek a használási módjáról akarunk beszélni.

Hogy milyen legyen az olvasókönyv, az attól függ, hogy milyen szerep jut az olvasókönyvnek az embernevelés azon részében, melyet a népiskola vállalt magára, függ tehát az olvasókönyv céljától. Célja pedig ez:

a) *rajta gyakoroljuk az olvasás három nemét*; a folyékony, az értelmes s a szép olvasást.

b) *Eszköze az anyanyelvtanításnak.* Az olvasókönyv minden tekintetben kifogástalan nyelvezete legyen főforrása a gyermek anyanyelvének. Ebből merítse szókincsének legnagyobb részét, ebből a helyes szóvonzatot, szókötést, szórendet, magyar anyanyelvünknek minden idomatikus sajátosságait — egyszóval: az olvasókönyvvel akarjuk megszilárdítani a gyermekben *a nyelvérzéket*, a mely legbiztosabb kalauz az anyanyelvben, s legerősebb páncél a később netán megtanulandó idegen idomok anyanyelvrontó behatásai ellen. De az olvasókönyv tökéletes nyelvezetén

akarjuk a gyermekekkel észleltetni az anyanyelv legfőbb törvényeit, szabályait is, azaz az olvasókönyv anyagán akarjuk a gyermek *nyelvértékét nyelvtanra emelni*, az olvasókönyv tehát a nyelvtani oktatást is szolgálja.

c) *Vele akarjuk továbbá a gyermekben az olvasási vágyat felkelteni*, hogy kikerülvén az életbe, ellenállhatlanul áhítsa az olvasmányt, a jó olvasmányt. A gyermek eleven olvasási vágya hathatósan támogatja az iskolai tanítást, az iskolai időn túl pedig az önmivelés legerősebb impulusa.

d) *Az olvasókönyv eszköze az érzületi oktatásnak*. Valamint meg kell a gyermeket ismertetnünk, a nyelv, a természet, a számok stb. főbb törvényeivel azonképen meg kell ismertetnünk az erkölcsi világrend alaptörvényeivel is. De az erkölcsi törvényeket csak úgy lehet az elemi iskolában megállapítani, ha előbb felébreztjük a gyermek lelkében a megfelelő *erkölcsi érzelmeket*. Ez erkölcsi érzelmeket pedig tulnyomólag az olvasókönyv segítségével kell támasztanunk. Míg a népiskola többi tantárgyai együtt és külön kiválóan *az értelmi nevelést* célozzák, addig az olvasókönyvnek leginkább az a feladata, hogy a gyermek érzelmeit nemesítse s erkölcsi akaratának erőt és irányt adjon.

e) Egy további fő-fő feladata az olvasókönyvnek, hogy a gyermeket nemzetének szellemi életébe bevezesse. Mi, a most élő nemzedék, a történeti fejlődés lánczában az utolsó szemet képezzük. Ha azt akarjuk, hogy ez a láncz nálunk el ne szakadjon, gondoskodnunk kell, hogy az ezredéves hagyomány, a melyet örökségbe vettünk, a melynek letéteményesei most mi vagyunk, minden fogyatkozás és hiány nélkül átszálljon a következő embeöltőre, a mely most az iskolai padokban ül. E nemzeti hagyományokat hiven megőrizni leginkább van hivatva a legtágabb értelemben vett nép, a mely természeténél fogva szívében ragaszkodik a régihez, a multhoz. Az elemi iskolára pedig, a mely kiválólag az ily értelemben vett *népnek* az iskolája, legelső sorban hárul a hagyomány átörökítésének a kötelessége. Ez a hagyomány pedig nem más, mint a nemzeti nyelv, a történet, a nép- és műköltés, a hazai népelet, szokások, ünnepek, továbbá az a sajátságos mód, a hogy a magyar ember gondolkodik, érez és akar. Egyszóval a gondjainkra bizott gyermekeket a nemzeti közösség részeseivé, tagjaivá kell avatnunk s ennek legkiválóbb eszköze megint csak az olvasókönyv.

f) Végre feladata még az olvasókönyvnek, hogy némely népiskolai tantárgy tanítását támogassa. Oly ismeretkörökből, a melyek anyaga a művészi feldolgozásra alkalmas, szintén vegyen fel az olvasókönyv néhány darabot, de csak azért, hogy emez ismeretek sajátságos feldolgozási formájával megismertesse a gyermeket.

Előadó szükségesnek tartja a 2. tétel negatív alakját külön mentetgetni. Most, hogy ez a nézet kezd lábra kapni és terjedni, egész energiával, kell tiltakozni az ellen, hogy az olvasókönyvet tekintsék a népiskolai tanítás anyaggyűjteményének, hogy az helyettesítse a népiskolai tankönyveket. Már előbb láttuk, hogy külön feladata van az olvasókönyvnek és külön feladatot tartoznak megoldani a tantárgyak. Emezek a tárgyak világát akarják ismertetni, az olvasókönyvnek pedig inkább ideális iránya van. Régebben, mikor még az államkormányának érdekében volt, hogy a nép mennél alacsonyabb műveltségi fokon megmaradjon, teszem az ötvenes években, csakugyan ugyis volt. A különféle ismeret-ágakból nem tanítottak többet, mint a mennyit néhány olvasmány felülett. Most, hogy a tantárgyakat külön tanítjuk, sokan megint visszaábitják a régi állapotokat, állítólag mivel az iskola túlterheli a gyermekeket. Ezek így okoskodnak: Minthogy a kézikönyvek okozták a túlterhelést, azért a külön

tankönyvek nem kellenek a népiskolában, hanem minden az olvasókönyv kapcsán tanítandó. Mivel a kézikönyvek rosszak, azért meg akarják nyomorítani az olvasókönyvet is, holott egyedüli módja az volna, hogy a vezérfonalakat javítsák. A vezérfonalnak tulajdonképen nem volna szabad egyebet tartalmaznia, mint az eleven, szóbeli tanítás eredményét, azon szabályokat és igazságokat, a miket a tanító és tanítványok közös szellemi munkával megállapítottak, s a melyek a tanítványnak memorális anyagul szolgálnak. És ezt a száraz szabálygyűjteményt akarják már most a gyermeknek olvasmányul feltálatni? Evvel akarnak benne erkölcsi érzelmeket kelteni, evvel izlését nemesíteni és lelkének eszményi irányt adni, evvel olvasási vágyat gerjeszteni? Az olvasókönyv hadd maradjon olvasókönyvnek! Az olvasókönyv nem lehet a szükséges tudnivalók kézikönyve.

Mindebből világosan kiderül, hogy az *olvasókönyvnek anyagát* tulajdonképen a nemzeti irodalomból kell merítenie, még pedig a tágabb értelemben vett irodalomból, a mely felől, mindazon elméműveket, a melyekben a magyar nemzeti szellem sajátosságai nyilvánul, tehát a nemzeti nép- és műköltés, a hazai történelem, a hazai föld ismertetése, a hazai népelet stb. Sőt a természet világából felvett olvasmányok is úgy mutatnak be a természetet és a világot, a mint a magyar néplelekben tükröződik.

Tehát ilyen irányu és szellemü olvasókönyvet, *irodalmi*, vagy mondhatjuk bátran: *nemzeti olvasókönyvet* tartunk mi legcélszerűbbnek s ennek a használati módját fogunk törekedni megállapítani.

Az olvasás három nemének a gyakorlására nézve röviden csak a következőt: *A folyékony olvasás* elsajátításának nincs más módja, mint a gyakori olvasás.

Folyékonyan csak az tud olvasni, a ki már nem kénytelen a betűk hangjait szótagokká, a szótagokat szókká összekötni, hanem a kinek elég jártassága van a teljes szóképet rögtön megismerni; a szóképet pedig nyomban, első pillanatra úgy ismerjük meg, ha minél többször előfordult már. Egy szóval a folyékony olvasás hosszú gyakorlatnak az eredménye. De ennek a szempontjából igen ajánlatos, ha az olvasmányok képesek a gyermek érdeklődését lekötöni, úgy, hogy a gyermek otthon a maga jószántából örömet olvas, ha tehát a nélkülözhetetlen gyakorlásnak a felét otthon végzi csupa kedvtelésből. Épúgy megkönnyíti a folyékony olvasást, ha az olvasmány előbb a megbékelés tárgyát képezi, ha a gyermek az olvasmány tartalmát előbb ismeri. Az *értelmes olvasás* szempontjából azt kívánjuk, hogy a tanító mindig kérje számon az olvasottak a tartalmát s nem épen attól a ki olvasta, hanem a figyelem szempontjából a hallgató tanítványok bármelyikétől. Rá kell a gyermeket szoktatni, hogy soha egy értelmetlen mondaton, szoláson vagy szón el ne haladjanak. A meg nem értett szavakat legjobb vagy szemléltetés, megérzékítés vagy pedig rokonértelmü szók által megmagyarázni. Definiókat csak ritkán használjunk, mert a definió nem más, mint a logikai fogalom, ennek pedig csak ott van helye, a hol már a pszichológiai fogalom megvan; már pedig ha a gyermek egy szót nem ért, úgy azon szóról még a pszichológiai fogalma sincs. A *szépolvasásra* leginkább a tanító jó és gyakori példája szoktatja a gyermeket. Szabályokkal és utasításokkal itt nem sokra megyünk, hanem mulhatatlanul szükséges, hogy a tanító maga olvassa elől a kellő hanghordozással és szünetekkel nem csak az egész felvett prózai olvasmányt vagy költeményt, hanem annak egyes mondatait, versszakait is. A mondatjelek csak részben — a kérdőjel és felkiáltójel — szolgálhatnak a hangsúlyos vagy szépolvasás alapjául. Ezek inkább csak pausák. A szokott utasítás, hogy „a vesszőnél a hang felemelendő,

a pontnál pedig leejtendő“ inkább árt a szépolvasásnak, semmint használ. A hanghordozás a mondat tartalmán alapszik.

Az *anyanyelv* tanítása szempontjából az olvasókönyv használata a következő: Az anyanyelv tanításának fő célja az lévén, hogy a gyermek az anyanyelv anyagát, a szókincset elsajátítsa, továbbá, hogy a gyermek nyelvérzékét megerősítse; legelső kellék itt is a gyakori olvastatás. Ha az olvasókönyvnek nyelvi tekintetben kifogástalan olvasmányait sűrűn olvassa — ugyanegyet többször is, sőt ha némelyikét könyv nélkül is megtanulja — úgy ragad a gyermekre észrevétlenül is az olvasókönyvben letett szókincs, a helyes szófüzés, a helyes szórend, a sajtóságos szólások, hasonlatok, közmondások stb. Az anyanyelvet szolgálják továbbá azok a magyarázatok is, melyeket a tanító az értelmes olvasás révén némely szók, szólások, szóképek és alakzatok megértetése céljából ad. A gyermek ugyan megszerezne ezeknek is az értelmét, ha evvel a szókkal, szólásokkal stb.-vel sokszor, más-más összefüggésben, találkozna. De a tanító részéről a magyarázat arra való, hogy a szószerzés proceduráját megrövidítse, s ne bizzuk a dolgot véletlenre. A tulajdonképeni *nyelvtani* oktatásnak pedig az olvasókönyv kiindulása is, meg vége is. A gyermeknek úgy kell az olvasókönyvét tekintenie, mint az anyanyelv mintaképét. Azért a példamondatokat, azok t. i. a melyeken a tanító egy-egy nyelvtani szabályt észleltetni akar, a nyelvtani inductio-anyagot, a melyből a gyermekek által egy-egy nyelvtani törvényt le akar vonatni, leginkább az olvasókönyvből veendő. Ennyiben tehát az olvasókönyv anyagán kell alkalmaztatni és begyakoroltatni és ennyiben a nyelvtani tanítás megint az olvasókönyvre tér vissza.

A mi pedig az olvasókönyv használatát illeti, tekintettel az olvasmányok *tartalmára*, legelőbb is kétféle olvasmányokat kell megkülönböztetnünk. Az olvasmány t. i. vagy azon ismeretek köréből van véve, melyeket a gyermekkel az érzéki szemlélet alapján, a külső észrevezés útján kell szerzettetnünk, mint pl a természettudományok egész köre, a technologia, a szülőföld ismerete stb.; vagy pedig azon ismeretek sorából kerül, melyeket az értelmi szemlélet, a belső észrevezés (intuitio) folytán ejt szellemi birtokába a gyermek, ilyenek a történelem, az emberi érzelmek világa, az erkölcsi alapviszonyok stb. Az ismeretkörök e kétfélesége megismerhető még azon is, hogy az első csoportbeliek tanításánál nagy részt a kifejtő tanalakat használjuk, az utóbbinál pedig inkább a közlő tanalakat.

Ez utóbbi fajta olvasmányok tehát, jelesen a mesék, mondák, elbeszélések, történelmi tartalmúak, költemények stb., a melyeket, a mint mondva volt, értelmi szemlélet útján szerez a gyermek, *kiindulását, alapját képezik a tanításnak. Ezek az olvasmányok teszik az értelmi szemlélet substratumát. Ezekből az olvasmányokból külön tanítás által (öt formális fok) levonhatjuk a benne rejlő általános értékű igazságokat és szabályokat.*

A természettudományok, a technologia stb. köréből vett olvasmányok pedig a tanításnak nem kiindulását képezik, mint amazoknál, hanem megfordítva, befejezését. Ez olvasmányok tárgyát t. i. természetrajzot, természettant, az emberi kéz alkotásait stb. nem olvasmányokból kell tanítani. Mert az e tárgy olvasmányok nem egyebek, mint más ember, az író, érzéki szemléletéről szóló jelentés. Ámde itt, hol a megszemlélendő tárgyhöz a gyermek hozzáérhet, be nem érhetjük más ember szemléletével, hanem magával a gyermekkel kell szemléltetnünk. Azért kell tehát követelnünk, hogy ezen ismeretek tanítása magából a tárgyak vagy természeti jelenségek érzéki szemléletéből induljon ki s tanításuk előbb az olvasókönyvtől függetlenül történjék. Csak az így megejtett tanítás végén olvastathatjuk a tárgyra vonatkozó olvasmányt, mely a természeti

tárgyat vagy jelenséget szép alakításban és subjektív felfogásban tüntetvén elő, a természetnek nemcsak megértésére, hanem gyönyörködtető megtekintésére is kaphatja a gyermeket.

Közismert követelése a módszertannak, hogy a különféle ismereteket vonatkozásba kell egymással hozni, hogy a gyermeki lélekben semmit izolálva hagyni nem szabad, hogy az egyes képzetkörök így egymásba fonódván, egymással szervesen összenövének; annál erősebben tartásuk egymást. Ime ez teszi kívánatossá, *hogy az olvasókönyv egyes olvasmányai, a mennyire tartalmi rokonságuk engedi, összefüggésbe hozassanak egymással.* Az egyesület olvasókönyveinek egyikében pl. összehasonlításba hozandók azon olvasmányok, a melyek Salamon és Szt. István király koronázásáról szólnak, továbbá a Koronázás Budapesten s a Koronázási jelvények című olvasmányok. A fentjelzett célon kívül ennek még az a haszna is van, hogy a gyermek a már olvasottakat ismétli szórakoztató módon. Ugyancsak ez okból *kell alkalom adtán utalni a megelőző fokokon használt olvasókönyvek rokon olvasmányaira is.* Ezek után előadó értekezését így végzi:

„Ime ezeket kívántam tételeim megokolására felhozni s kérem a t. közgyűlést, sziveskedjék azokat tanácskozásának tárgyává tenni, illetőleg elfogadni“. (Élénk, hosszantartó éljenzés).

A harsán éljenzéssel kitüntetett beszéd elhangzása után **Schön József** f. néptanító emelt szót, kijelentvén, mindenekelőtt, hogy az első tételre nézve tökéletesen egyetért az előadóval, midőn az olvasókönyv céljául azt tüzte ki, hogy anyagot nyújtson a folyékony, értelmes és szép olvasásnak, s hogy eszköze legyen az anyanyelv tanításának stb. Nem képzelhet más célú olvasókönyvet, úgy mond, mint a milyent az előadó kitűzött. De midőn ezen tétel pontjaiban az olvasókönyv célját kimerítően jelezve látja, feltűnő előtte az, hogy előadó e tételt még a szerinte felesleges f) ponttal megtoldotta, mely pont az olvasókönyvet mint más tantárgyak tanításának támogatójául tünteti fel, holott előadó a 6. tételben elég helyesen mondja, hogy az olvasókönyv felkaroljon természettudományi, technológiai, földrajzi, történelmi anyagot. Egyéb tárgyak úgy sem tanítatnak a népiskolában! Minek hát az olvasókönyvön kívül még külön kézi könyvek a népiskolában? Hiszen a tanító, ki Herbart szerint a gyermek Lexiconja és grammatikája, megadhatja a gyermeknek élő szóval azt, a mi talán az olvasókönyvben itt-ott hiányzik a koncentráció alapelvé értelmében. Szerinte tehát fölösleges minden egyéb tankönyv. Ezt a meggyőződést a praxisból merítette, nem szószólója a tudományos rendszernek, tudja, érezi, mit kell tennie. (Mozgás, halljuk!) A népiskolának legnagyobb baja, hogy mindenféle vezérfonalat hordanak be. Egész tárgoncza kell a gyermeknek, ha iskolába megy. Aztán a tanító, látván, hogy a kézikönyvben minden szépen egymásután le van írva, a könyvre bizza a tanmódot, tanmenetet és a tanczél. A gyermek tele tömi fejét a sok állat leírásával és más emészthetlen dolgokkal; így hát a kézi könyv csakis roszt eredményez. Indítványa tehát az, hogy az első tétel f) pontja valamint a második tétel egészen kihagyassék, miután ezek az előbbi pontokkal semmi összefüggésben nincsenek.

Dr. Kármán Mór tanár ur a külön kézi könyvek mellett a következőképen nyilatkozik: Schön úr kissé többet olvas be a szövegbe, mint a mennyi ott mondva van. Azt követeli a szöveg, hogy az olvasókönyv bevezesse a gyermeket a nép szellemi életébe — de nem mondja, hogy a gazdasági életbe, azt sem, hogy a hazai föld ismeretébe bevezesse. A népiskolának mindig külön feladata marad a természet terén való tájékoztatás is, ha nem akarjuk nagyon fontos ismeretek körül minden irányadás nélkül hagyni a népet. Nagyon veszedelmesnek tartom ebből a tekin-

tetből azt hangoztatni, hogy a népiskola megtesz mindent, ha megtanít olvasni, írni és kissé számolni (az angol három R); veszedelmes, mert a nevelés tekintetéből azt kell vallanunk, hogy olvasás, írás és számolás tulajdonképpen csak formabeli képességek és arra valók, hogy becsületes dolgot, helyeset olvasson a gyermek és helyesen írjon. Azért is az olvasásra való tanítás nem elegendő, hanem sok egyebet is követel a nevelés érdekén kívül, a gyakorlati élet is a népiskolától. Mondom, Schön ur többet olvas bele a „szellemi élet“ kifejezésébe; ez csak annyit mond, hogy az olvasókönyv tárja fel a tanuló előtt a nemzet szellemi életét, a mint irodalmában nyilatkozik; de nem zárja ki, sőt föltételezi, hogy a földrajz, a történet a maguk módja szerint még külön tárgyalassanak. És azért meg is kell engednie, hogy megmaradjon a szövegben a végső pont, mely azt tartja, hogy az olvasókönyv e tárgyak tanítását is lehetőleg támogassa, nemhogy teljesen pótolja. Ez, igazán szólva, engedmény s helyes engedmény azoknak, a kik olvasókönyvet egyáltalán nem irodalmi olvasókönyvnek tekintik, hanem — a mi nagy hiba — egészen csak közhasznú ismeretek tárának. A második pontban foglalt tiltakozás talán elmaradhatna, de ép ez összefüggésben nem lehet positive kimondani — pedig ez a szándoka — hogy az olvasókönyvön kívül valóban szükségesek másnemű tankönyvek is. Igaz, hogy a népiskoláinkban használatos vezérkönyvek nem igen jók s így értem, hogy buzgó tanító olykor megkíván szabadulni attól, a mi reá nézve csak békó. De nem szabad megfélekednünk a tényleges állapotokról, nem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy nem egy gyermekkel, tizzel, harminczczal, hanem ötvennel-százzal foglalkozik olykor a tanító egy osztályban; s világos dolog, hogy itt a tanítás eredményének összefoglalására nem elég azt ismételve elmondani, hanem szükséges, hogy minden egyes tanuló az eredményt összefoglalva megtalálja is könyvében, ismétlésre és emlékezetbe vésésre. Ilyenemű segédeszközök legyenek a vezérfonalak; nem kiinduló pontja, hanem tanításunknak végeredménye legyen bennök megállapítva, hogy a gyermek, ha megértettük vele, könnyen áttekinthesse és gyorsabban s pontosabban emlékezetébe is vésesse a tanítás anyagát. Nem értem, miért főszzuk meg magunkat az ily fontos segédeszközöktől (Helyeslés). Értem azt a kívánságot s talán legjobb is volna, ha minden tanító a maga számára megtudná állapítani az ily összefoglaló áttekintést. De ne tápláljunk utópiákat. Nem mindenikünk képes arra, s a ki helyes módszert követve, segédünknek ajánlkozik, fogadjuk szívesen. Különben a földolog, hogy ily vezérkönyvek nélkül ténylegesen tanítani nem lehet. De van még egy rövid észrevételem. Nem szabad szem előtt tévesztenünk, hogy annak az újabb időben sokat hangoztatott elvnek: „az olvasókönyv legyen az egyedüli tankönyv“, történeti háttére van; megvan különös tendenciája — s ez nem egyéb, mint hogy a népiskola anyagát lehetőleg megnyirbálja, megcsonkítja. Nekünk pedig az lehet csak vezető elvünk, hogy a népiskola is bő — nem tudományos, de a gyermeki léleknek megfelelő, széleskörű ismeretet nyújtson (Élénk helyeslés). Nagyon kell tehát vigyáznunk, hogy midőn pusztán módszeres tekintetekből a vezérfonalak, tankönyvek ellen szólunk, akaratlanul kultura-ellenes törekvéseknek ne legyünk elősegítői (Élénk helyeslés). És főleg ebből a tekintetből pártolom, hogy a 2. pont megmaradjon, habár magához a tétel fejtegetéséhez nem tartozik egészen; s úgy hiszem, hogy ily értelemben Schön ur belenyugszik megtartásába (Élénk éljenzés).

Scheer Bernát, Baja, nem fogadja el az 1) pontot, mert már az előzőkben annyit szoritott az előadó a népiskolának, hogy már több nem fér bele. Ami több, már sok is. Annyiban tehát igaza van Schön József urnak, hogy e pont elmaradjon, de abban nincs igaza, midőn az egyéb tankönyvek ellen szól.

Boronkay Károly, N.-Kanizsa örömét fejezi ki afölött, hogy részt vehetett e szép vitában, mert tanulhatott belőle. Az e tárgy fölötti vita szerinte nem manaptól datálódik. Már az 50-es években is arra a meggyőződésre jutottunk, hogy maga az olvasókönyv nem elegendő és a 60-as évek elején behozattak már a különféle kézikönyvek. Csak ezek szerkezete nem felelt meg a népiskolának, minthogy tudományos rendszert követtek, mely nem a népiskolába való. Örömeire szolgál constatálhatni, hogy a zsidó tanitóság e téren is uttörő volt. Elfogadja Radó tételeit változatlanul és a kézikönyvek használatát czélszerűnek tartja, feltéve, hogy azok Dr. Kárman ur által az imént körvonalozott módon szerkesztve vannak. (Helyeslés).

Ózer Zsigmond bpesti gyakorló iskolai tanító néhány megjegyzést fűz a kérdés tárgyához ellenezve Schön álláspontját. Szerinte tekintettel kell lenni különösen a felső osztályokra. Ha a negyedik osztályig elég is volna, mit Radó könyvében vagy más olvasókönyvekben találhatni, azt bizonyára Schön ur is meg fogja engedni, hogy bármily vaskos legyen is az olvasókönyv, még sem foglalhatja magában mindazon tananyagot, mely a felsőbb osztályok számára elő van írva. Azok igen szerény igényeket támasztanak a népiskola iránt, kik pusztán az olvasókönyvvel megelégszenek. Schön ur azon megjegyzésére, hogy a „*Buza*“ czimű olvasmány tárgyalásánál excursiókat lehet tenni, szóló azt kérdezi: hogyan tartsa meg a gyermek kézi könyv nélkül mindazon anyagot emlékezetében, melyet a tanító neki az olvasmány fejtegetése közben nyújt? Tehát a kézi könyv nélkülözhetlen és így a kérdéses pontok megtartása mellett szavaz. A kézikönyvek használata ellen leginkább az keltett ellen-szenvet, hogy nem bántak velök úgy mint kellene. Már az alsó osztályokban rendszereket tanítottak. Egyszerre tanították pl. mind a vas-tagbőrüeket vagy a növénytan egy csoportját. Tény, hogy legjobb az alkalomadta tanítás. Már Lessing mondja: „Was man bei rechter Gelegenheit gelernt, das hat die ganze Seele gefasst“. Némely tárgynál kísérletekkel elő is idézzük az alkalmat. Mások számára azonban mint pl. a természetrajzra, az iskola szűk falai között nem kínálkozik a kellő alkalom. Ilyeneknél az olvasókönyv a kiinduló pont. Mert nemcsak a szorosabb értelemben vett természetrajzi olvasmányokban, hanem akárhányszor szóba hozatik egy-egy ásvány vagy növény. Minden ilyen természetbeni bemutatása és megbeszélése után, a kézi könyvből emléztetjük a jellegző saját-ságokat. Ezen eljárást következetesen követve kellő számú egyedeket nyerünk, melyeket a 6. osztályba rendszerbe önthetünk. Így olvasó- és kézi könyv egymást kiegészítik. Ily értelemben elfogadja, hogy az olvasókönyv középpontja legyen a tanításnak, de nem úgy, hogy encyklopédiája legyen az előirt tantárgyaknak.

Az idő előhaladottsága miatt elnök **Dr. Zsengeri Samu** indítványára a tanácskozás folytatását a következő napra balasztja s így a tanácskozás következő nap délelőtti 9 órakor Szántó Eleázár elnöklete alatt folytattatott. A tárgyhöz

Lévai Izor, (B.-Topolya) szól. Véleménye az, hogy a jó tanító maga a legjobb könyv, a rossz tanítóra nézve pedig a kézikönyv valódi hátrány. Pártolja Schön nézetét, már azért is, mert a kézikönyvek, a mint azok jelenleg közkézen forognak, mind rosszak. Elfogadja az első tétel f) pontját; de a 2-dik tételt valamint Schön, ő is elveti.

Schön Bernát győri tanító a népiskolában rendszeres tanítást kíván, a mely rendszer alatt nem képzel ugyan tudományos, hanem módszeres rendszert, melyet a tanító jól szerkesztett kézi könyv segítségével könnyebben követhet. Az olvasókönyv támogatja az egyes tantárgyak tanítását, de nem pótolhatja. Radó úr tételeit egész terjedelmökben elfogadja.

Schiehtanz Ármin, szigetvári néptanító: Az olvasókönyv a népiskolai oktatás központját képezheti, de nem minden osztályban. Az első és második osztályban kizárólagosan az olvasókönyv használandó; a harmadikban máris a földrajzi kézi könyv szükséges és a felső osztályokban épen nem pótolhatja az olvasókönyv a különféle kézi könyvet. Az f) pontot elfogadja és a 2. tételhez ezt a szót „teljesen“ kívánja hozzá fűzetni úgy, hogy a tétel így legyen szövegezve: az olvasókönyv nem helyettesítheti *teljesen* a kézikönyveket.

Lederer Ábrahám a tételeket általánosságban elfogadja, de két dologra nézve tesz észrevételt; először, hogy előadó ok nélkül a népiskolára szorítkozott, holott a minister ur által kitűzött tétel nem zárja ki a középiskolákat, tanítóképző intézeteket stb. Czélszerű lett volna tehát az olvasókönyv kezelésének módját a különböző intézetek szempontjából megismertetni, azután általános szempontból is az iskola jellegének tekintetbe vétele nélkül. A második észrevétel pedig az, hogy előadó nem adott utmutatást arra nézve, hogy miképen segítse elő az olvasókönyv a nyelvtan tanítását, a helyesírást, az írásbeli gondolat kifejezést. Végre egy tételt kíván felvételni, mely az olvasókönyv kezelését egészségügyi szempontból ismerteti.

Ezen felszólalások után **Radó Vilmos** kifejtett álláspontját a következőkben védelmezi:

Mindenek előtt örömet fejezi ki a fölött, hogy a közp. választmány ötletet azon megtisztelő helyzetbe juttatta, hogy ily élénk eszmecserének szolgáltatott alkalmat a magyar zsidó tanítószóközösségnek ily tiszteletre méltó fóruma előtt. Azután rendre válaszol az egyes szólóknak kik tétellei mellett, vagy ellenük felszólaltak. Első sorban Schön József elvi álláspontjára reflectál, minthogy ez merő ellentétben van az általa kifejtett elvekkel és kérdi: „Akarjuk-e mi a népiskolát visszaszorítani, lesüllyeszteni azon álláspontra, melyen 50 évvel ezelőtt volt?! Azután így folytatja beszédét:

Ez ép oly lehetetlen mint nem lehet felnőtt embert az anyaméhébe visszaszorítani. A népiskola más lett, más lett a világ niveauja, mások a felfogások; oda mi az iskolát többé nem juttatjuk, hogy megelégedjünk avval, hogy a gyermek ne ismerjen más növényt, mint a búzát, a kukoriczát már ne ismerje; a lovat ismerje, de ne másféle faj képviselőit! Az olvasókönyvben néhány természetrajzi olvasmány nem természetrajzi, hanem irodalmi szempontból szerepel. Ezen ismeretek tanítása kiindul a tárgy érzéki szemléletéből és a megejtett tanítás végén olvastatjuk az olvasmányt. Az a három-négy természetrajzi olvasmány nem is elegendő; kell tehát egy külön kézikönyv a természetrajziak egyes képviselőinek bemutatásával.

A tanító és a növendékek közös munkája legyen a tanítás, az eredményt, a memoriális anyagot foglalja magában a kézikönyv, de ne legyen a tanítás kiinduló pontja. Tessék csak megnézni a természetrajzi olvasmányokat! Mindig csak azt hajtogatják, hogy ennek ez a haszna, annak az a haszna, sohasem fordítják a gyermek figyelmét arra is, hogy mily szép a természet, de ezt tegyük most, az új olvasókönyvekben. (Élénk helyeslés.)

Azt mondja Schön ur, hogy megelégszik ő avval a pár olvasmánnyal, hogy majd a tanító egészítse ki azokat. Idézte Herbartot is, minek örülök, mert látom, hogy kezdenek vele foglalkozni. Azt idézte, hogy a tanító legyen a gyermek lexiconja. De ne tessék elfelejteni, hogy ilyen volt a tanítás 50 év előtt. Ha a tanító valami dolgot tárgyalt, „*behandelte*“, hát kiindult a selyem hernyónál és végre a trójai háborunál találta magát. Most ilyenén nevetünk, pedig, ha Schön ur indítványa keresztül

megy, újra odáig jutna a tanítás, ahol 50 évvel ezelőtt volt. Természetesen magam is örülnék, ha lehetséges volna, hogy minden gyermek a tanító diktálása után irhatná le a tanulás eredményét, de az csak ott volna keresztül vihető, hol 8—10 gyermek van és így célszerűbb, ha egy ahhoz értő ember fogalmazta és írta le az eredményt. *Ilyeneknek* képzelem a módszeres tankönyveket. Tartsák szem előtt uraim, hogy kell eszközünk, melylyel ideális irányban tanítsunk és fejtsük ki a *sympateticus* érzelmeket, az erkölcsi érzelmeket, az érdeklődést egyház és állam iránt és ily eszköz kiválóképpen az olvasókönyv. Confundálni a tankönyvekkel nem lehet, mert különben chaosba jut iskola és tanító. Ne szorítsuk vissza az iskolát, melyben az absolutistikus korszakban volt. Ugyanezen állításom szól Lévay urnak is.

Lederer ur ellenvetésére térve, kijelentem, hogy készakarva szoltam a népiskolai olvasókönyvről, midőn népiskolai tanítók közgyűlésén kívánom tárgyalni. Nem volna célszerű itt a képzőintézetek könyveiről is beszélni, nem mintha nem tudnánk hozzá, de mert nem arogálhatjuk magunknak. Lederer ur arra vonatkozólag is tett megjegyzést, hogy nem fejtettem ki, hogyan kell a nyelvtanítást az olvasókönyvvel összefüggésbe hozni. Bocsánatot kérek, de ezt tettem és az 5-ik pont épen erről szól. Mi a külsőségeket illeti, azok inkább az egészségtanra vonatkoznak és ezt kifejtette Lederer ur nagyon szépen. Nem kívántam ismétlésekbe bocsátkozni. Nem is akartam hosszúra nyújtani a tétéleket, mert sokan visszariadnának tőlük.

Scheer Bernát urnak azt felelem, hogy ha fontos a dolog bele kell férnie a tétélekbe. Boronkay ur nézeteivel tökéletesen megegyezem, de mi a nyelvtani olvasmányokat illeti, nem pártolhatom, mert nincs csunyább a csupa egyszerű mondatból álló olvasmánynál; hiszen a gyermek sem beszél mindig egyszerű mondatokban és különben is mindenféle mondat fordul elő az olvasókönyvben. Schön Bernát ur védelmét köszönöm. Schichtanz ur észrevétele ellen nincs kifogásom. Bizonyára a tankönyv a tanító számára „*Gebundene Marschrouté*” irányadó. A vezérfonal gondoskodik róla, hogy végletekbe ne bocsátkozzék a tanító.

Evvel t. uraim, elmondtam, mit elmondani kívántam. Méltóztassanak szavazni belátásuk szerint. Azt hiszem, hogy az országos izraelita tanítóegyesület műveltségéhez mértén fog határozni, ha elfogadja a nézetet, és ha a második tételre sulyt nem fektet, elejtette valamennyi tétéletemet, mert oly könyv használati módjáról beszélek, mely nem foglalja össze a többi tankönyvet. Kérem tehát a t. közgyűlést, hogy fogadja el ezen tételt, mely mondhatom nem olyan, hogy az egyesület meggyőződésének, műveltségének és az iskola feladatát illető felfogásnak szégyenére váljék. (Elénk helyeslés; éljenzés.)

Schön József a kérdéses 1) pont kihagyása mellett újra emel szót ugyanazon érvekkel élve, melyeket már felhozott; új érvíl pedig felhossa azt, hogy a különféle kézikönyv sok tanító kezében azt eredményezi, hogy a tanító készületlenül belép az osztályba, mert mindent a kézikönyvre biz. Ő behatóan foglalkozik Herbart műveivel, melyek Radó urnak is irányadóul szolgálnak; de éppen ezekből nyerte azt a felvilágosítást, melyet a praxis meggyőződéssé érlelte, hogy t. i. az olvasókönyven kívül minden kézikönyv fölösleges. Az ő felfogása szerint a gyermeknek nem is szabad tudnia, hogy pl. természetrajzot, vagy földrajzot tanul. (Nem áll!) Igaz, hogy eddig oly olvasókönyv nem létezik az általa felhozott elveknek tökéletesen megfelelően, de a tanítóegyesület olvasókönyvei már megközelítik a czélt és így a kézikönyvekről szóló tétel kihagyását inditványozza.

Miután Radó ur Schön Józsefnek még egyszer hatásosan replikált volt, **Schön Bernát** és dr. **Back Izrael** indítványozzák, hogy az előadó tétélei általánosságban és részleteiben elfogadtassanak, mire elnök ez értelemben a kérdést felteszi.

Határozat: *A közgyűlés a tétéleket Lederer és Schön indítványainak mellőzésével és Schichtanz módosításával elfogadja.*)*

Győri Adolf a kiküldött szavazatszedő bizottság nevében a választás eredményét mutatja be, mely szerint

Szántó Eleázár,	Budapest	50	szavazatot
Klingenberg Jakab,	Pécs	28	„
Steinhardt Márk,	Makó	14	„
Rottenberg Mór Noe,	Kassa	2	„

nyert. Így tehát a közgyűlés az augusztus hóban tartandó *III. orsz. képviselői tanitógyűlésbe Szántó Eleázár és Klingenberg Jakab urakat küldi ki, mint az egyesület képviselőit.*

Tíz percnyi szünet után Schön Bernát, öccse Schön József távozását sürgős teendőkkel indokolja, mit a közgyűlés helyeslő tudomásul veszi.

III. tétel.

A kézügyességi oktatás célja anyaga és módszere, tekintettel hazánk közgazdasági viszonyaira.

Ezen tételre nézve **Csajági Béla** vitte az előadói tisztséget és lapunk mult számában közölt tétéleit a következő módon indokolta:

„A kézi oktatás célját a legkitünőbb — évszázadokkal ezelőtt élt — paedagogusok határozottan körvonalozták. Comenius a k. o. tanítását követeli, hogy a zsenge koru növendék ne unatkozzék, hogy arról „a mi az emberi életben előfordul“ bizonyos tekintetben tudomással birjon, hogy a jövendő életpályára előkészítették. Eszközül a növendékben meglevő s különösen a játéknál nyilatkozó munkaösztönt kívánja felhasználni. Locke szintén utalván e lelki ösztönre s kiemelve a növendéknek az önalkotta játék felett érzett örömét, ajánlatossá teszi a k. o. a) a gyakorlás által elérendő ügyesség; b) a szellemi munka által elfárasztott test üdülése, tehát az egészség elérése szempontjából. Falusi embernek földművelést s faipart ajánl.

Rousseau a szellemi erők kiművelésének eszközét látja benne. Szerinte a mesterség vezeti vissza leginkább az embert a természetességhez. Függetlenné teszi sat. Basedov Philantropinumában gyakoroltatja a k. o. ugyszintén Salzman, ki nem képes megérteni, hogy a kéz nem nyer olyan méltatást, minőt megérdemelne. Pestalozzi — elismerve a k. o. képző hatását — Neuhofban azért gyakoroltatja, hogy a szegény embert megélésre tanítsa; Fellenberg még nagyobb fontosságot tulajdonít a k. o.-nak, s megalapítója lesz a gazd. iskoláknak. Fröbel sat. Upsalában 1852. óta iskolában tanítják. Ottani igazgatóság ítélete: Legnagyobb haszna a k. o., hogy a növendéket rendre, pontosságra s lelkiismeretességre szoktatja. Az életrendet helyes irányba tereli Jellemre kitünőbb hatásu, mint tanulás, mert a hanyagság azonnal szembetűnik. Szemmel látható, kézzel fogható. A növendék tudja, hogy munkálkodásának módja s eredménye azonnal felismerhető s ellenőrizhető.

Alaki czélon kívül anyagi is tekintetbe veendő. Földműves, iparos, munkás sat. Herbart: „Az ált. műveltség nem készít elő az életre“.

Ha tehát annyi a haszna s oly sok eszközt rejt magában az észszerű nevelés támogatására: biztos, hogy a tanítónak kell a k. o. ügyét magához ragadni. Kézügyesség ne álljon mesterség szolgálatában, hanem „nyujtson annyi ismeretet a vele foglalkozónak, a mennyi a mindennapi

*) A tétélek lapunk mult számában közölve vannak.

(Szerk.)

élet szükségleteinek kielégítésére szükséges s annyi gyakorlati felfogást, hogy beállható szükség esetén a házban, padláson, pinczében, kertben, kamarában önmaga is képes legyen javítgatásokat s kisebb változtatásokat is megtenni, sőt, hogy bírjon kellő értelemmel megmondani az iparosnak, művésznak, napszámosnak, hogy mit, hogyan akar, hogy felismerje a teljesített munka jó-e, czélszerű-e, megfelelő áru-e, szóval, hogy a számára dolgozók ne lássák benne a mindent jónak tartó s rászédhető embert". (Biedermann Karl: Die Erziehung zur Arbeit eine Forderung des Lebens an die Schule. Leipzig 1852.)

Szép czél ilyenné nevelni a növendéket, s minthogy fel kell tenni, hogy a tanító legalább is megközelíti az embernek illetően rajzolt képét: elesik azon félelem, hogy a tanítóból czerimestert akarnak faragni; önként következik, hogy a k. o. az iskolában helyt találhat. Nem új, mert a n. o. törvény is előir falusi iskolák számára gazdasági s kertészeti gyakorlatokat. Rajz s testgyakorlat is ellenzésre talált eleinte.

A k. o. az összes népoktatási intézetekbe felvehető, ugyancsak az előadottak folytán s tekintettel arra, hogy legjobb mód az ifjukorban feltámadni szokott szenvedélyek lecsapolására.

K. o. anyagát (l. Schenkendorfnak 1882. aug. 23. Görlitzben tartott előadása) földrajzi fekvés határozza meg nagyobbbrészt. Városi iskolák számára mintázás képezze a k. o. alapját. Falusi iskolákban a gazdaság s az emellett okvetlen szükséges durvább, de csak részben a szorosabb értelemhez vett iparágak s zárt (humanus) intézetekben ezeken kívül a házi teendők legkülönbözőbb fajai.

A k. o. módszere: Legyen a munka változatos; fejleszse a szép iránti érzéket; legyen iránytadó a feldolgozandó tárgy mindenoldalu megértésére; helyes s jó kivitelére.

Hazánkban a k. o. azon módját kívánja behozni, mely czélul azt tüzi ki, hogy a kéz ügyessé tétessék s oly istápolásban részesüljön, mint a szellemi erők, (összhangzatosság). Összeköti az iskolával a k. o. (Hugo Elm: Der deutsche Handfertigkeiten-Unterricht in Theorie und Praxis. Weimar 1883.) Clauson Kaas. A pusztán ipari czéloknak szolgálatában álló irányt, valamint a bölceleti irányt (Rousseau, Herbart) nem tartja célra vezetőnek.

Tanítóképzőkben több idő fordittassék e tárgyra; működésben levő tanítók számára póttanfolyamok szervezendők".

Ajánlja tételeit elfogadásra! (Zajos és hosszantartó éljenzés!)

Dr. Back Izráel: T. közgyűlés! Öszinte örömet fejezem ki a fölött, hogy egyesületünk egyik tagja tapintatosan és nagyon ügyesen felvilágosított bennünket oly tárgyról, melyről eddig keveset hallottunk és mely eddig a népiskola tantárgyát nem képezte. Bámulom tudományosságát, melylyel tételeit előadta, de vonatkozással arra, hogy Lockera, Rousseaura hivatkozott, bátorkodom figyelmeztetni, hogy zsidó bölcseink már sokkal előbb ajánlották, hogy „Minden atya köteles fiát tisztességes mesterségre tanítani“. Más helyütt találjuk, hogy becsületére válik a kézi mű az embernek, ha ügyesen kezeli. De túl tesz a harmadik tétel, mely szerint bölcseink inkább becsülik a kézművest, mint az istenfélőt. „Ha kezded munkájából élsz tisztességesen, boldog és szerencsés léssz, szerencsés a földön és boldog a földön túl. Az istenfélőre csak az mondatik, hogy boldog lesz.

Ajánlja a tételek en bloc elfogadását, valamint azt is, hogy a három előadónak köszönet szavazzassék. Elfogadtatik.

Boronkay: Elfogadja a tételeket, de úgy találja, hogy a lányok munkáit illetően az előadó nem fejtette ki nézetét, azért indítványozza: mondassék ki, hogy csak a fiukra nézve indítványoztatnak a tételek.

ELSŐ MAGYAR ÁLTALÁNOS BIZ

I. Tűz-, szállítmány-

Kiadások.

Huszonnyolczadik évi zárszámla 1885 január 1-től december 31-ig.

I. Tűzbiztosítás.		1884. évi nyeresmény-számla: maradvány	
Kifizetett károk a viszontbiztosított rész levonása után	1717618 70		
Függőben maradt károk tartaléka	200181 55		
Szerzési költségek a viszontbiztosított rész utáni bevétel levonásával	321709 43		
A tűzbiztosítási üzletet terhelő igazgatási költs. és adó	321897 46		
Behajthatlan követelések leírása	4965 96		
A következő évek készpénz-díjtartaléka a viszontbiztosított rész levonása után és minden megterhelés nélkül	1791847 23	4391231 33	
II. Szállítmány-biztosítás.			
Kifizetett károk a viszontbiztosított rész levonásával	38234 36		
Függőben maradt károk tartaléka	7000 67		
Szerzési költségek	9297 57		
A szállítvány-biztosítási üzletet terhelő igazgatási költségek	8091 64		
A következő évek díjtartaléka a viszontbiztosított rész levonásával	14990 96	77615 20	
III. Jégbiztosítás.			
Viszontbiztosítások és törlések	333941 28		
Kifizetett károk a viszontbiztosított rész levonásával	861788 40		
Szerzési és igazgatási költségek a viszontbiztosítások utáni bevételek levonása után	184307 77		
Behajthatlan követelések leírása	8611 41	1388648 86	
A társasági tartaléktökének kamatja		66441 25	
1885. évi nyeresmény		570838 31	
		6494777 95	

1884. évi nyeresmény-számla: maradvány

I. Tűzbiztosítás.

Az 1884 évről áthozott készpénz díjtartalék a viszontbiztosított rész levonásával és minden megterhelés nélkül
372803229 frt 61 kr. kötött biztosítások után és a f. évb. lej. díjrészletekből bef. díjak frt 3953687.91
levonva törl. díjak frt 283,045.83
viszontbiztos. díjak « 553,832.43
lejárt visszbiztosítási díj-részletek « 497,221.95 frt 1.331,101.21
Az 1884. évb. fenm. tartalék függőben volt károkért

II. Szállítmány-biztosítás.

Az 1884. évről áthozott díjtartalék
20.476,498 frt 93 krnyi kötött biztosítások utáni díjak frt 115,633.82
levonva: törlesztett díjak frt 4,443.48
viszontbiztosítási díjak « 46,508.63 « 49,952.11
Az 1884. évben fenmaradt tartalék függőben volt károkért

III. Jégbiztosítás.

47.221,468 frt 88 krnyi kötött biztosítások utáni díjak

IV. Egyéb bevételek.

Beváltott szelvények után, valamint egyéb kamatok és árfolyamnyereség eladott értékpapírok után
Társasági házak tiszta jövedelme

II. Éle t b i z t o s

Kiadások.

Huszonharmadik évi zárszámla 1885 január 1-től december 31-ig.

Törlesztett kötvények díja	105929 50		
Visszaváltott kötvényekért	203182 43		
Halálesetek után megtérített összeg	645231 76		
Lejárt kiházasítási tőkékért	382177 03		
Kiházasítási biztosításoknál haláleset következtében díjvisszatérítés	49649 65		
Függőben levő károk tartaléka	122758 01		
Évjáradékokért	17724 02		
Viszontbiztosítási díjak	29625 53		
Bélyegekért	31797 60		
Postadíjak, nyomtatv., irodai bér, uti s egyéb költség.	110926 88		
Tiszti fizetések	50787 73		
Jövedelmi adóért	25027 66		
Orvosi díjakért	14852 59		
Szerzési és díjbehajtási költségek	142247 94		
Behajthatlan követelések leírása	3002 41	1934920 74	
Díjtartalék ez év végén		10999459 31	
1885. évi nyeresmény		224353 96	
		13158734 04	

Budapest, 1885 december 31-én.

Az igazgatóság:
Fuchs Rudolf, Hajós József, B

Igazgató-helyettesek: **Ormody Vilmos,**

A fenti zárszámlákat és mérlegeket megvizsgálván, azokat a törvényben s az alapszabályokban meghatározott
1886. márczius hó 5-én.

Pecz Vilmos, életbizt. osztályfőnök.

Rudnyánszky Ferencz. Tornyai Scho

Lederer A. a szép izlést is követelné az oktatástól, melyet csak a népiskola, polgári iskola és tanítóképző-intézetekre kíván kiterjeszteni. A módszert illetőleg teljesen osztja az előadó nézetét és indítványozza, hogy minthogy a gyermekkertekben tanulják már a Fröbel-féle munkákat, az elemi iskola alsóbb osztályaiban ezeket folytatni lehetne. Indítványozza tehát, hogy az izlés-nemesítés is kimondassék, a középiskolákról ne szólnak a tételek és hogy a gyermekkertekben kezdett kézi munkákat az elemi iskolában folytassák.

Schön Bernát is hozzájárul előadó nézeteihez, kijelentve, hogy a kézügyességi munkák nem lesznek tulterhelők, hanem épen ellenkezőleg a tulterhelt gyermek javára lesz a kis testi munka.

Előadó Csajági Béla odanyilatkozik, hogy csak általános elvekről szolt, a leányok foglalkozása már részlet.

Radó Vilmos: A leányok kézimunkája már szabályozva van. Itt oly tárgyról van szó, melylyel eddig nem foglalkoztunk. Ez a lányokra nem terjed ki.

Csajági Béla: Lederer ur által jelzett dolgokat nem vehettem fel, mert nem tartom idevágónak a Fröbel munkákat és melyekből egyik-másikat inkább kiküszöböltetne. Az ellen nincs kifogásom, hogy csak az összes népoktatáshoz tartozó intézetekre vonatkozólag mondjuk ki, hogy vétessék fel tantárgynak.

A tetteleket ez értelemben a közgyűlés elfogadta.

Tiszteletbeli tagokul a választmány által Blum Joachim, néptanító, Uj-Verbász, Weisz Farkas, nyugd. népt., Budapest, Reiser László, iskola-látogató, Vác és Witt Manó, iskolaszéki elnök, Vác ajánlatnak. Radó Vilmos elvi megjegyzéseire és elnök felvilágosítása után a közgyűlés az ajánlottakat egyhangulag tiszteletbeli tagokká nevezi ki.

Klingenberg J. jelenti, hogy Engel Adolfur Pécsent mint alapító tag kíván az egyesület kötelékébe lépni, a mi örvendetes tudomásul vétetik.

Elnök: Köszönetet mondván az előadóknak, a nagy számban megjelent tagoknak és vendégeknek, a sajtónak, valamint a pesti izr. hitközség előjáróságának az ülést bezárja.

Kelt Budapesten, 1886. április 23-án.

Morgenstern Jakab,
egy. titkár.

A német nyelv tanítása, magyarajku népiskolában.

Most, midőn a Lajtha partjától Erdély bércezeig végigfut a jelszó, hogy: magyarosodjunk, midőn példátlan áldozatkészséggel adozik minden magyar honpolgár fajunk fentartásának oltárán, előállani avval a themával mint kelljen a német nyelvet tanítani a népiskolában, legalább is idő-szerűtlen. A magyar história a megmondhatója, miért lett a német a magyarnak mindenben antagonistája, akár a fehér meg a fekete. Hisz szenvedett ez a mi népünk eleget, a kazártól, bolgártól, görögtől, tatártól, töröktől is, azért igazi ellenlábásának ösztönszerűleg mégis csak a németet nézte. Pedig mi türes-tagadás, aki a Schulvereinosoknál jelenleg en vogueba jött magyarfalást hasonló pénzzel visszafizetni nem akar, az bevallhatja és be is vallja, hogy mi ennek az ellenlábásnak mégis sokat, nagyon sokat köszönhetünk. Tudományunk, irodalmunk, művészetünk német nyomdokokon indult el diadalmas útjára. Erről csakis a na véres-száju chauvinisták feledkezhetnek meg, kik hála Istennek csekély számmal, de annál nagyobb garral fujják még most is azt az ócska dogmát, hogy: extra Hungoriam non est vita.

Főlösléges bizonyítgatnom, hogy manapság minden félművelt embertől is méltán megkivántatik egynél több nyelv tudása. Mennél jogosabb követeléssé válik ez a magyar emberrel szemben, kinek anyanyelvén 14 millió ember közül csak 7 millió szólal meg. S ha belátva szegénységünket, idegen nyelvet tanulunk, van-e nyelv, mely figyelmünket nagyobb mérvben érdemléné meg, mint a német, akár politikai, akár gazdasági, akár pszichológiai szempontból tekintjük. Egyetért egy zömében mégis csak német birodalommal, szomszédságában ama hatalmas nagy birodalomnak, a cometiók oly különfélesége származik, hogy lépten-nyomon a német nyelv ismeretére vagyunk utalva. Kereskedelmünk s iparunk vajmi nehezen fognak kibontakozni a német köntösből, s tisztán magyarrá tán sohase lesznek. E viszonyok folyománya ama helyes intézkedés, hogy a német nyelv tanítását már a népiskolában kell kezdeni.

Ha már most figyelmesen szemügyre vesszük, megfelel-e általában a német tanításban elért eredmény a reá fordított fáradságnak, arra a meggyőződésre jutunk, hogy a kettő semmiféle arányban nem áll. A németet sok helyütt már az I. osztályban, de rendszerint a II-ban kezdik, 6 osztályu népiskolában, tehát 5 éven át folytatják. S a fáci? A népiskolát elhagyott gyermek legegyszerűbb kérdéseinkre nem képes correct választ adni. Miben rejlik e megdöbbentő eredmény oka?

Tagadhatatlan, hogy gyermekeink a német iránt kevés animot hoznak az iskolába. Mintha abból az antipathiából, mely a nagy timeget betölti, egy-egy szikra beletéved-e annak a mi kis társadalmunknak a kebelébe is. Mert szó, ami szó, jártak idők, a mikor bon-tonhoz tartozott üldözni mindent ami német, valamint divattá lett később üldözni másokat. Akkor honáruónak declaráltatott az, aki pl. egy német színház fennállása mellett kardoskodni merészelt. Az efféle hullámmozgások vonta körök hatása megérezhető ami piczi világunkban is, a németben való kedvtelését aligha fokozandja. De ez, ha hozzájárul is az eredmény reductiójához, arra a csekély minimumra le nem szorithatná soha. Még a nyelv nehézsége és a magyartól elütő volta sem képezhet az eredményt annyira csökkentő akadályt.

A németben felmutatni szokott csekély eredmény, legfőbb oka a rossz módszerben keresendő. A német nyelv tanítása nálunk ugyanazon methodikai alapon nyugszik, mint a magyar nyelv tanítása. Széltiben ugy tanítják párhuzamban a magyarral. Pedig egészen más a kiinduló pont, és az elérendő czél a magyarnál, mint a németnél. Mig a magyar nyelvet a magyarajku gyermek előtt ismert nyelvnek fogadhatjuk el, ugy, hogy a nyelv tanítása a nyelvtan alapján fogantba vétethetik, addig a német előtte teljesen ismeretlen lévén, nyelvtant tanítunk, nyelvismeret nélkül, ami valóságos absurdum. Mig a magyarnál czélunk, a nyelvnek elemeire való felbontása által a nyelv architectonikáját megismertetni és a fogalmazásra képesíteni, addig a németnél nem lehet más czélunk mint az, mely mint idegen nyelv tanításánál kell hogy szemünk előtt lebegjen, a gyermeket beszédre tanítani. S kérdem már most, lehet grammaticai szabályt helyesen megmagyarázni, anélkül, hogy a példáról le nem vonnám? De hogy vonjam le a példáról, mikor a gyermek azt a példát meg nem érti, abban sem szabályost, sem szabály ellenest feltalálni nem bir? Hogy tudjon építeni az, kinek arra való anyagot nem adunk? Nyilvánvaló, hogy a német nyelvtan tanítását kell, hogy a német nyelv, a beszéd tanítása előzze meg. Sőt a német grammatikának, mint tudománynak, a népiskolában általában nincs helye, itt beérhetnök azzal, hogy a gyermek a mindennapi beszédet megértse és abban magát megértesse. Ezt pedig grammaticai tanítás utján el nem érhetjük soha.

Hisz a francia, angol vagy más idegen nyelv tanításánál eszünk ágába sem jut, francia vagy angol syntaxirt tanítani, éppen csak a német részesül abban a különös privilégiumban, noha a magyarajku gyermek előtt csak olyan idegen nyelv, akár a francia vagy az angol. Minek köszönhetik Ahn, Ploetz, Ollendorff, Toussain-Langenscheidt óriási elterjedtségüket, ha annak a tanmódnak nem, mely lehetőleg kerüli a grammatikai szabályokat, egyes szóból indul ki, azt összeköti más szóval, tömondatot, aztán bővített majd összetett mondatot, végül pedig összefüggő egészet alkot. De hisz ellenem vethetik, hogy hát a nyelvtan alapján is tanítjuk a nyelvet. Igen ám, csak hogy a sok szabályba belefűlladt az a néhány példa, amit magyarázat gyanánt hozzá ragasztunk. Felhozhatják a latint is, mint a melyet szintén grammatika alapján tanítanak. Ámde eltekintve attól, hogy a latinban 8 évi tanítás után elért eredmény csakugyan elszomorítóan csekély, ugyan azon cél felé törekszünk-e a némettel, mint a la innal? A latin nyelv tanításának végeztelje nem lehet az, hogy az ifju latin conversatiót folytathasson, ami már annál fogva is lehetetlen volna, mivel ez a modern életben előforduló kifejezések legtöbbszörrel nem rendelkezik, hanem igenis célja, hogy az ifju a latin classicusok remek műveibe belemélyedhessen, azokat valódi értékükben méltányolhassa.

A német tanításánál követendő módszer legfőbb mozzanatai szerintem a következők: A II. osztályban megkezdjük az irva-olvasás tanítását. Ezt az első félévben befejezzük. Aztán kezdünk a közönséges életben előforduló magyar kifejezéseket németre fordítani, és egymás közt összekötni úgy, hogy tömondatok keletkezzenek. Ha a gyermek az év végéig vagy 100 szót elsajátított, és ezeket mondatokká alakítani képes, teljesen meglehetünk elégedve az eredménynyel.

A III. osztályban szókincsét nagyobbítva igyekezünk bővített mondatokat alkotni, majd apró elbeszéléseket fordítani, és a legmagasabb fokon magyar minta után németül összeállítani. Mikor a gyermek a IV. be lép, már respectabilis szókincsesel bír; itt az előadási nyelv már a német, a bővített mondatok összetettekké alakulnak, a gyermek fordít nagyobb olvasmányokat, s voltaképpen olvasó-könyvet csak itt kell a kezébe adni. A könnyebb leírásokat, vagy elbeszéléseket az idő, a szám felcserélésével, átalakítatom, kivonatoltatom, verses olvasmányt prózába változtatok át.

Az V. és VI. osztály már a fogalmazást gyakorolja, synonymákat felcserél, példabeszédeket röviden magyaráz, mesét elbeszélés után leír, apróbb s aztán nagyobb leveleket ír, végül mindenféle ügyiratot szerkeszt. Emellett egy heti órának első felét tisztán német conversationnak, másik felét egy könnyebb classica mő felolvasásának és magyarázatának szenteli.

Ezek az általam követett tanítási ut legfőbb mozzanatai s bátran merem állítani, hogy az célravezetőbb, mint mikor a gyermek 5 éven át csak azt majszolja: Die deutsche Sprache hat 10 Redetheile: 1. das Hauptwort; 2. das Eigenschaftswort stb. Gyermekünk a németben mondhatom otthonosak, s így legalább mint kétféle emberek hagyják el az iskolát, mert hisz a közmondás szerint az ember annyiféle ember, ahány nyelvet beszél.

Vác, 1886.

Kramer Miksa.

I R O D A L O M.

„**Válogatott gyöngyök.**“ Gyűjtemény a népek irodalmából. Aba Ájeb Suleiman b. Jechia (Gabirol) után magyarra fordította Pollák Kaim főv. néptanító. Budapest, 1886.

Ama drága kincsekből, melyeket őseink a spanyol-arab korszakban a tudomány s költészet terén összehordottak, akkor, a midőn egyebűtt

Európában még a meglevők is veszendőbe mentek, Pollák úr bemutat nekünk egy-két gyöngyszemet, mely eléggé tanuskodik arról, hogy nemes gondolkodás s jó szív, igazságosság s emberszeretet a sötét középkorban is ápolókra talált.

Jó szolgálatot tett P. úr Gabirol erkölcsi mondatainak a mi nyelvünkre való lefordításával, mert ez a kis izelitő is kegyelettel tölthet el bennünket öseink iránt s a benne nyilvánuló nemes eszmék, zsidó önértékünknek csak újabb tápot nyújthatnak.

Ki nem ismeri Gabirolt, ki életében sokat csalódott, sokat szenvedett s még sem lön embergyűlölő; kinek minden szava, a mélyen érzett világfájdalom szava s még sem esik kétségbe, ki megfeszíti elméjét, hogy az ész legfontosabb problémáit megoldja, de azért szívének legnemesebb érzelmei az igazi költő hangján jutnak kifejezésre, ki a világi gyönyöröket megveti, kinek az anyagi világ semmi örömet nem nyújt, de vigaszt, megnyugvást Istenben talál.

Az igaz vallásosság, a zsidó vallás magasztos erkölcsi s hitelvei, azok edzették meg Gabirolt; ezek mentették meg a szélsőségektől, ezek tartották vissza attól, hogy az ujkor Wertherjének sorsát nem választotta osztályrészeül.

Az ethica nem lehet egy vallásnak sem kizárólagos tulajdona, ebben igaza van P. úrnak; de nem mondja helyesen, hogy ennél'ogva külön-külön köteles azt az ember előmozdítani. Az ethikai elvek csak a vallás retortáján juthatnak a szívbe, hogy innét aztán szabályozói legyenek az ember érzelmi s gondolatvilágának, hogy cselekvésére döntőleg befolyjanak.

Vallás nélkül nincs világnézet, nincs melegség, hevülés a jó, nemes és szép iránt, nincs lelkesedés az emberiség törekvései iránt. Az ethikai elvek magokban véve észszerűségük mellett sem adhatnak az embernek irányt, szárazak s ridegek maradnak, ha a vallásosság focusában nem egyesítettnek.

És bármit mond is P. úr előszavában, azt senki sem tagadhatja, hogy a zsidó vallás fellépte előtt bizony-bizony a meglevő ethikai elvek soha sem voltak az emberek nagyobb tömegének életszabályozói. A zsidó vallás joggal vindicálhatja magának a legnemesebb ethikai elveket s az ezekből folyó magasztos világnézetet. A zsidó vallásnak hivatása volt s mindig az leszen hivatása, hogy az ethikai elveket szárazságukból kivetköztetve, az emberek szívébe bevezesse, hogy azok közkinccsé legyenek, hogy az emberiség törekvéseinek irányt adjanak s az egyesek működését szabályozzák.

Midőn P. úr Gabirolt magyarra fordította, igen jó munkát végezett: egy-két helyet leszámítva jól beleélte magát, a mű eszmevilágába s ügyesen juttatta kifejezésre; stílusa jó s magyaros. E munkát a legjobban ajánlhatom mindazok figyelmébe, kik a zsidóság iránt érdeklődtek s óhajtom, hogy e műve ne legyen az utolsó.

Stern Ábrahám,
középiskolai vallástanárr.

Berühmte Männer und Frauen. Ein illustrirter Protest gegen den Antisemitismus. Kiadja dr. Grünfeld Károly Zsigmond. Képekkel ellátta Nemes Stur Károly. Első folyam. Waitzner M. kiadásában. Bécs I., Güzelastrasse 11. sz. Ára 5 frt.

Szép eszme az, a mely a szerzőt a vállalat megindítására ösztönözte. Egy kor, a melyben a gyűlölet annyira elkábitja az embereket, törvényhozás, tudományos és művészeti körök, ugyszólván az egész társadalom a lelketlen agitáció által annyira elkoptatja magát, hogy szakadatlanul csak a mi szegény, annyira zaklatott népünk gyengéit, hibáit kutatja, csak árnyoldalainkat sovár szemmel fürkészi és éppen semmi jót sem akar rajtunk hagyni, ilyen korban természetesen helyén van, hogy állítsuk

Össze azon férfiak sorát, kik fajunkból származván, az egész emberiség üdvére és hasznára váltak s kiknek működése előtt elnémul minden rágalmazó. Az összeállítás, mint első sorozat, nagyon sikerült. Az a zsidó, ki megszerzi, asztalán tartja, épülni fog rajta, önérzete növekedni fog, ha a vad lárma közt szemlélteti mindazon kitünőségeket, kiket a különféle századokban, a különféle európai államokban a mi fajunk teremtett. Találunk itt halhatatlan tudósokat, államférfiakat, a művészet minden ágainak korszakot alkotó képviselőit jól talált arczképekben és rövid életrajzzal. Itt vannak a Rothschild-család összes tagjainak az arczképei is és rövid életrajzaik. A könyv, vagy inkább az album címre azonban nézetem szerint el van hibázva; helyesebben az antisemitismus kútfejének nevezhető volna el. Kérdem a tisztelt szerzőt: Mózes és a próféták, Jézus Krisztus és az apostolok története nem a legszebb, a legismertebb album-e, mely sok millió példányban ó- és új-testamentum cím alatt el van terjedve a világon? Enyhíti-e ez a gyűlölet hangját szerencsétlen fajunk ellen? És kikkel érzetik legjobban gyűlöletüket. Nem a tudósokkal, a művészekkel és minden előre törekvő zsidóval? És még mit szólnak a tökepezésekről? Ezek ellen bujtogatni a leghálásabb munkájuk. A szegényben, a nyomorultban, a könnyelműben vajmi könnyű az irigységet kelteni. Egy fosztogatásnál Istóczy úrnak két hőse összeveszett a koczon. Az egyik azt mondja: hát váltig hajtogattátok, hogy gyűlölitek a pénzt, hát mért fukarkodol, mikor engem a tele illet? Jaj, mondá Istóczy úr tanítványa: Én csak a más pénzt gyűlölöm, de nem az enyimet, és ez már most az enyim! Igen, az antisemiták, a szocialisták, a communisták csak a más pénzt gyűlölik. Az album tehát igenis illusztrálja a zsidógyűlölet főforrását, de rajta segíteni nem fog. A zsidógyűlölők jövőben is a hivatalnokok, írók, kereskedők és iparosok azon kislelkű fajából fogja magát kiegészíteni, mely a becsületes versenyt nem képes kiállani, tehát le a zsidóval. A művet ezennel tisztelt olvasóink kiváló figyelmébe ajánlom és pedig először, mert az újabb zsidó történelem tanulmányozására bő anyagot nyújt, tehát törekvő zsidó tanítóknak kitünő segédforrásul szolgál, másodsor, hogy ajánljuk a módos zsidó családoknak beszerzésre, mert a zsidó önérzetet hathatósan emeli.

Szántó.

Egyleti élet.

Bold. Gans Dávid nevét viselő és egyesületünk által kezelt alapítvány ez évi kamatait, 16 frtot f. évi június hó kezdetén tartandó választmányi ülésben az alapítólevél értelmében egy oly tanítóképző intézeti hallgatónak fognak odaitéltetni, ki egy tanítónak fia és a budapesti izr. tanítóképző intézetet kellő sikerrel látogatja. Előnyben részesül az, kinek atyja egyesületünk rendes tagja. Ezen ösztöndíjra ezennel pályázatot hirdetünk és határidőül f. évi június 1. napját tűzzük ki. A folyamodványhoz a fent említett körülményeket igazoló okmányok melléklendők.

Április hóban fizettek tagdíjat:

Fischer Mór, Nádudvar	1 frtot	Lieberman Samu Komárom
Földesi Joachim . . .	1	Sz.-Péter 2 frtot
Fürth Sám. Érsekujvár	2	Neufeld Gusztáv Érsekujvár
Huszerl György Lugos . . .	4	Weisz Mózes Miskolcz . . . 4
Krausz Salamon, Lengyeltóti	5	Wintermitz Ig. Kún-Sz.-Márt. 2

V e g y e s e k.

— **Lilienthal Miksa** tagtársunk, néptanító Abauj-Csányiban saját, valamint Lajos, Manó és Dezső kiskorú gyermekeinek vezeték nevét Erdősre változtatta.

— **Ember János**, állami népiskolai igazgató-tanító, az „Ungmegyei Tanügy“ szerkesztője felhívást bocsátott közre egy „a magyar néptanító anyagi helyzetéről“ szóló öt iv terjedelmű könyvre való előfizetésre. Előfizetheti 50 krral f. é. június 1. napjáig a szerzőnél. A könyv július közepén fog megjelenni és célja a néptanító anyagi helyzetének javítása érdekében mozgalmat megindítani.

— **A Franklin-társulat** könyvkiadásában megjelent: „**Irányadó az iskolában és az életben**“. Erkölcsei tanulságos könyvecske valláskülönbőség nélkül a mindennapi és ismétlő iskolába járó növendékek számára. „**A négy jutalomkönyv**“ című munkája nyomán, a kor igényeihez alkalmazva írta és átdolgozta *Bonyhai Benjamin*. Budapest, 1886. Ára 30 kr.

Szerkesztői üzenetek.

A. I. Pécsvár. Sem ön, sem más tisztességes társa megjegyzésiünket magára nem vonatkoztathatja; úgy látszik kényszeríteni akar nevet említeni s ez pedig fölösleges.

Gettler Ignác, Mező-Túr. Spitzer német könyvét ismertettük és L. . . ur erre vonatkozó észrevételeire azonnal állást foglaltunk a könyv mellett és evvel az ügyet befejezettnek tekintjük.

Az Anker élet és járadék biztosító társaság április hó 15 én tartá meg 27-ik rendes évi közgyűlését gróf Zichy Ödön elnöklete alatt. Az 1885-ki üzletjelentés igen kedvező eredményeket s a biztosítási állomány folytonos emelkedését konstatálja. A benyújtott ajánlatok összege 19.173,675 frt 76 kr tökére ment, melyből 16.414,224 frt 38 kr töke lebonyolított. A biztosítási állomány 1885. decz. 31-én 146.605.064 frt 45 kr töke volt, a mi az előbbi évvel szemben 7.340,246 frt 24 kr tiszta szaporodást jelent. A díjbevételek 3.572,033 frt 59 krra mentek. A kamatbevétel pedig 468.034 frt 40 krról 561.166 frt 43 krra emelkedett. A túlélési csoportok és nyereséménnyel egybekötött életéseti biztosítások kamatbevétele 1.077,669 frt 62 kr volt. Halálozások, élet és járadék biztosítások és visszaváltott kötvényekért 1.105'271 frt 72 kr fizettetett, mely összegből viszbiztosítás útján 127.338 frt 31 kr visszatérített. Lejárt túlélési csoport biztosítások után 4.242,835 frt s 8 kr fizettetett ki. A nyereséménnyel életesetre biztosítottak a töke $37\frac{2}{10}\%$ osztalékban részesültek, s így biztosított 1000 frt helyett 1372 frt fizettetett. Az ingatlanok számlájából daczára a kedvező jövedelemnek hasonlólag a mult évhez 25.000 frt leiratott, miáltal ezen számla 1.410,270 frt 51 krra száll alább. Az értéktapir számla 2.533,979 frt 70 krt képvisel az 1885. decz. 31-iki árfolyam szerint az ingadozások fedezésére 350.000 frt külön tartalék szolgál. A díjtartalékok s biztosítási alapok 11.726,884 frt 29 krról 12.917,742frt 40 krra vagyis 1.190,858 frt 11 krral emelkedet, a túlélési csoportok vagyona pedig 17.344,470 frt 31 krt tesz. A nyereséménnyel halál-és-etre biztosítottak az évi díj 24% -kát kapják osztalékképen. A nyereség és veszteség számla 317.361 frt 28 kr egyenleget mutat. A választmány ajánlatára 12.361 frt 28 kr új számlára vitetik elő, és az évi osztalék részvényenkint 275 frttal alapított meg. A tartaléktöke az alapszabályszerű összeg helyett 49.524 frt 17 krral emeltetett, miáltal 500,000 frt maximális összegre szaporodott, a mi a kibocsájtott részvénytöke $50\frac{2}{3}$ -ának felel meg, külön új tartalékba 47.975 frt 83 kr tétetett, vagyis összesen 97,500 frt. A felügyelő bizottság jelentésének meghalgtása után a választmány a felmentvény megadatott és ajánlatai elfogadtattak. Élet biztosításokra vonatkozó felvilágosításokkal ugyszintén díjkönyvecskékkel a budapesti vezérnökség Gizellatér 6. szám a. szolgál.

A „Magyar-Francia Biztosító-Részvény-Társaság“ f. é. hó 17-én Bittó István ö Excellentiája elnöklete alatt 1885. évi rendes közgyűlését tartotta meg.

Az igazgatósági jelentés kiemeli, hogy a folytontartó gazdasági váltás és az általa minden téren előidézett forgalmi pangás a biztosítási üzlet menetére is — ez a termelői és kereskedelmi tevékenység legfontosabb ágazataival minden más üzletnél szorosabban lévén összenöve — bénító és sok tekintetben hátrányos hatást gyakorolt. Eme sajnálatos tény többé kevésbé a legtöbb biztosító-társaságnak mult évi zárszámadásaiban meggyőző kifejezésre talál és ugyanazért megelégedésre szolgál az igazgatóságnak, hogy oly eredménnyel léphet a közgyűlés elé, mely a lefolyt és általánosságban kevésbé kedvező biztosítási üzletévre és különösen a jégágazat passiv eredményére tekintettel kie'égétőnek mondható, s hogy azon kellemes helyzetben van — a tartalékok több, mint elégségesen történt javadalmazása mellett — a mult évihez hasonló magasságu osztalék fizetését javaslatban hozhatni. Az igazgatóság újabb bizonyítékát véli ebben látni az üzlet szilárd alakulásának, a mely kevésbé kedvező viszonyok között is megfelelő jövedelmezés helyez kilátásba.

A tűzbiztosításoknál a nyersdijbevétel 4,462.75 frt 52 krt (az előző év 4,304.151 frt 55 krja ellenében) tehát 158.223 3 frt 97 krral többet eredményezett; folyókoczkázatokra teljesen tehermentesen 934.766 frt dijtartalék, a tiszta díjak 38 $\frac{1}{2}$ -ja 2 $\frac{1}{2}$ -kal több, mint az előző évben és 115.000 frttal több a tapasztalatszerűleg szükségeltnél) függő károkra pedig 264.605 frt tartalék lett visszahelyezve; az üzletág maradványa 111,783 frt 35 kr.

A szállítmánybiztosítás 1,636.558 frt 35 kr nyersdij bevételt (a mult évi 1,829.317 frt 51 kr ellenében) tehát 182.759 frt 16 krral kevesebbet tüntet ki; folyó koczkázatokra tartalékul 164.111 frt 12 kr és függő károkra 203.940 frt helyezettett kiadásba, az üzletág tehát 51,310 frt 10 kr nyereséget eredményez.

A kimutatott díjbevétel-csökkenés az indirectüzlet lassanként való feladásának és a már majdnem teljesen szervezett direkt üzlet csaknem kizárólagos művelésének következménye.

A jégbiztosításnál nyersdíjakban 795.663 frt 36 kr (s mult évi 958,357 frt 98 kr ellenében) 162.694 frt 62 krral kevesebb bevételeztett. Ez üzletág 29.719 frt 71 kr vesz'ességgel járt, mely kedvezőtlen eredmény a mult év. számos és érzékeny károkat okozott, rendkívüli időjárásának tulajdonítható. A földtermékek árának alacsonysága természet-szerűleg biztosítási érték csökkenését és ezzel kapcsolatosan a díjbevétel megfelelő kevesbülését vonta maga után.

Az életbiztosítás 1885. végével 9985 kötvénnyel 19,106.463 frt tőke és járadékról szóló biztosítási állagot tüntet ki. Az 1885. évben 97.000 frt összegig felmerült káresetek 36.221 frt 88 krral maradtak a várható halandóságon alul, dijtartalékul 1,428.781 frt 80 kr (344.761 forint 56 krral több, mint az előző évben). Ezen ágazat nyeresége 45.014 frt 62 krt tesz.

A mérleg 357 692 frt 06 krnyi tisztanyereséget tüntett ki, melyből az alapszabályilag előirt tartalékok, és díjazások levonása után osztalékul részvényenkint 30 frank = 6 $\frac{1}{2}$ % aranyban fizettetik.

Az igazgatósági jelentéshez fűzött üzleti jelentésből kitünőleg, a társaság fenállása óta díjakban 33,811.321 forint 86 krt bevételezett és károkért 23,374.422 frt 77 krt fizetett ki; díj és egyéb tartalékokra pedig — a függő károkon tartalékol 493.501 frt 15 krt nem is számítva, 4,071.163 frt 57 krt gyűjtött. — A teljesen befizetett részvénytőke 4 millió frt aranyban.